



Institut za  
industrijske  
odnose

Marko Vučenović  
Mihailo Gajić  
Boban Stojanović

**2013**

**INDUSTRIJSKI ODNOSI  
I USLOVI RADA  
U REPUBLICI SRBIJI**





***Izdavač:***

Institut za industrijske odnose  
www.iio.org.rs office@iio.org.rs

***Za izdavača:***

Marko Vučenović

***Lektura:***

Redakcija

***Tehničko uređenje i obrada teksta:***

Vladimir Božić

**ISBN 978-86-80256-00-9**

Marko Vučenović

Mihailo Gajić

Boban Stojanović

**INDUSTRIJSKI ODNOSI  
I USLOVI RADA U REPUBLICI SRBIJI  
2013**

**Beograd, 2015.**

# Sadržaj

<b>Uvod</b> .....	7
<b>1. Ekonomska i politička kretanja</b> .....	10
1.1 Ekonomski okvir .....	10
1.1.1 Javne finansije .....	13
1.1.2 Javni dug.....	23
1.2 Politički okvir.....	26
1.2.1 Rekonstrukcija Vlade Ivica Dačića .....	26
1.2.2 Smena gradonačelnika Beograda i privremena uprava.....	30
1.2.3 Lokalni izbori u Republici Srbiji .....	31
1.2.4 Najava vanrednih parlamentarnih izbora.....	33
1.3 Pravni okvir .....	34
1.3.1 Pregled zakonodavne aktivnosti.....	36
1.3.2 Program dostojanstvenog rada.....	38
<b>2. Uslovi rada</b> .....	41
2.1 Zaposlenost .....	41
2.2 Prava iz radnog odnosa .....	46
2.2.1 Zarade.....	46
2.2.2 Rad na crno.....	48
2.2.3 Porezi i doprinosi.....	50
2.3 Mirno rešavanje radnih sporova .....	56
2.4 Bezbednost i zdravlje na radu.....	59
2.4.1 Savet za bezbednost i zdravlje na radu.....	60
2.4.2 Strategija bezbednosti i zdravlja na radu od 2013. do 2017. ....	61
2.5 Obrazovanje .....	62
<b>3. Industrijski odnosi</b> .....	65
3.1 Socijalni partneri.....	65
3.1.1 Sindikati .....	65
3.1.2 Udruženja poslodavaca.....	71

3.2 Socijalni dijalog.....	73
3.2.1 Socijalni dijalog na nacionalnom nivou.....	73
3.2.2 Socijalni dijalog na regionalnom nivou .....	78
3.2.3 Socijalni dijalog na lokalnom nivou .....	81
3.3 Kolektivno pregovaranje .....	84
3.4 Industrijski konflikti .....	87
3.5 Minimalna zarada.....	91
3.6 Restrukturiranje.....	95
<b>Literatura .....</b>	<b>99</b>

# Uvod

**Institut za industrijske odnose** od svog osnivanja vrši sistematsko praćenje stanja u oblasti industrijskih i radnih odnosa. Kao rezultat toga, pristupili smo izradi godišnjeg pregleda događaja u oblasti industrijskih odnosa i uslova rada u Republici Srbiji, koji obuhvata ekonomska i politička kretanja, javne politike, zakonodavnu aktivnost, aktivnosti i razvoj socijalnih partnera, kolektivno pregovaranje, socijalni dijalog na svim nivoima i različite aspekte uslova rada.

**Industrijski odnosi i uslovi rada 2013** može se posmatrati kao *nulti* pregled, te je stoga bilo nužno napraviti sveobuhvatan osvrt na razvoj industrijskih odnosa u prethodnom periodu. U fokusu je period od 2000. godine, s obzirom da su procesi u industrijskim odnosima nužno u direktnoj vezi sa političkim procesima. **Sindikalna scena** je u velikoj meri oslikavala grubu blokovsku podelu na političkoj sceni. Institucionalizacija socijalnog dijaloga, potom promene koje su pratile formiranja novih vlada, pre svega nakon izbora 2003. godine, ali i prestrojavanja na sindikalnoj sceni do kojeg dolazi sa formiranjem koalicione vlade 2008. godine, kada i *ljuti* sindikalni protivnici nalaze zajednički interes u očuvanju postojećih pozicija, ukazuju na i dalje prisutno prilagođavanje sindikalne scene promenama političkih konstelacija.



Sa druge strane, **problem poslodavačkog organizovanja** nije u dovoljnoj meri prepoznat u široj, pa ni u stručnoj javnosti. Sloboda poslodavačkog organizovanja, iako zvanično proklamovana kao princip, važi samo u suženom prostoru **zvaničnog institucionalizovanog socijalnog dijaloga**, čiji su dometi u čitavom periodu nepostojeći ili skromni. Vidljivi su stalni pokušaji da se povrati monopol **Privredne komore Srbije**, uz narušavanje principa slobode udruživanja. Takvi pokušaji nailaze na plodno tlo kod malog broja poslodavaca, ali upravo najmoćnijih, koji su svoju poziciju izgradili različitim, manje ili više javnim, aranžmanima sa državom. Takve **korporativističke tendencije** predstavljaju veliku opasnost za krhku demokratiju, preteći da uruše i naznake pravne države i tržišne ekonomije. Ne postoji svest da je **sloboda** svakog, pa i sindikalnog i poslodavačkog organizovanja, moguća **samo u pluralističkoj demokratiji i tržišnoj ekonomiji**.

Prilikom pisanja godišnjeg pregleda, najveći izazov predstavljalo je prikupljanje podataka kojima raspolažu državni organi, pre svega **Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja**. Iako je bilo planirano publikovanje do kraja oktobra 2014, usled nemogućnosti da ostvarimo uvid u godišnje izveštaje uprava i inspektorata u sastavu Ministarstva, rad je završen tek u februaru 2015. I pored odlaganja, nismo uspeli da ostvarimo uvid u godišnji izveštaj Uprave za bezbednost na radu, dok je uvid u ostala dokumenta i baze podataka ostvaren uz pomoć **Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti**. Treba napomenuti i da je brza reakcija Poverenika u većem broju slučajeva obezbeđena delovanjem **Saveta za borbu protiv korupcije**, koji je zainteresovan problematikom reprezentativnosti socijalnih partnera i sam

potraživao ista dokumenta. Posebno zabrinjava činjenica da je uvid u registre sindikata, udruženja poslodavaca i socijalno-ekonomskih saveta ostvaren tek po žalbi Povereniku, iako su istraživači Instituta prethodnih godina ostvarivali uvid u iste registre bez problema, u zakonom propisanom roku.

Problem sa pristupom godišnjim izveštajima uprava i inspektorata u sastavu Ministarstva rada proizašao je iz činjenice da isti nisu objavljeni na *web* sajtu Ministarstva, što je bila praksa prethodnih godina. Takođe, i nakon intervencije Poverenika nismo dobili kompletne izveštaje u svim slučajevima, već *no name* dokumente, kao u slučaju Inspektorata za rad, koji ne sadrže sve podatke neophodne za kvalitetno sagledavanje kretanja u oblasti industrijskih odnosa i uslova rada. Teško je otrgnuti se utisku da promena prakse u pogledu objavljivanja godišnjih izveštaja i omogućavanja pristupa registrima koje vodi Ministarstvo rada **koincidira sa dolaskom novog ministra nakon vanrednih parlamentarnih izbora 2014.** Te promene će, zajedno sa izmenama i dopunama Zakona o radu, biti u fokusu narednog pregleda.



# 1. Ekonomska i politička kretanja

## 1.1 EKONOMSKI OKVIR

Od početka tranzicije, ekonomija Republike Srbije našla se u lošoj poziciji koju su karakterisali visok nivo makroekonomske nestabilnosti i veliki pad bruto domaćeg proizvoda tokom decenije izolacije i sukoba. Usledio je proces delimično uspešne makroekonomske stabilizacije i pokretanje privredne aktivnosti, uz relativno visoke stope ekonomskog rasta koje su bile podstaknute prilivom kapitala iz inostranstva putem doznaka i kredita, i, u manjoj meri, prihoda od procesa privatizacije i stranih direktnih investicija. Ovaj ekonomski model baziran na rastu domaće potrošnje, uz delimične strukturne reforme, nije mogao da se nastavi posle izbijanja svetske ekonomske krize tokom 2008. godine. Zbog manje integracije sa svetskom ekonomijom, privreda Srbije nije odmah osetila posledice krize već je njeno prelivanje u Srbiju bilo zakasnelo (što je i

obeležje ostalih balkanskih zemalja). Međutim, ekonomska kriza je ostavila jake posledice po srpsku ekonomiju kroz smanjenje priliva kapitala i pad investicija, povećanje kamatnih stopa i pad izvoza, što je sve dovelo do pada bruto domaćeg proizvoda.

2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
2.50	9.33	5.40	3.55	5.38	3.82	-3.50	1.00	1.56	-1.52	2.50

**Tabela 1.** Ekonomski rast Srbije 2001-2013 (MMF)

Ekonomski rast u 2013. godini je posledica niske osnovice i rasta izvoza. Veoma loša poljoprivredna godina, koja se manifestovala smanjenjem proizvodnje za gotovo 20% usled suše, najviše je zaslužna za pad ekonomskih aktivnosti u 2012. godini. Stoga je samo povratak poljoprivredne proizvodnje na uobičajeni nivo imao za posledicu ekonomski rast, mada samo statistički.

Druga komponenta koja je imala uticaja na ekonomski rast je povećanje industrijskog izvoza. Ovo povećanje se pre svega odnosi na početak rada fabrike Fiat Automobili Srbija (FAS), koja je počela sa punom proizvodnjom u Kragujevcu. Pored toga, značajan efekat je i izvoz naftnih derivata Naftne Industrije Srbije (NIS) u zemlje regiona.

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Uvoz	15,502.5	18,267.1	13,097.5	14,242.6	16,497.1	16,992.9	17,796.1
Izvoz	8,114.2	9,576.8	8,040.7	9,520.8	11,146.7	11,497.9	13,962.9
Platni bilans	-5,320.3	-7,135.3	-1,770.3	-2,081.9	-3,305.2	-3,639.6	-2,092.0

**Tabela 2.** Trgovinska razmena Republike Srbije (RZS), u milionima evra

Rast izvoza je, pored pozitivnog uticaja na ekonomski rast, uticao i na smanjenje makroekonomskih neravnoteža. Smanjenje deficita tekućeg računa platnog bilansa je bilo značajno i on je zabeležio jednu od najmanjih vrednosti od početka ekonomske tranzicije u Srbiji. Uvoz je takođe porastao, ali po značajno manjoj stopi nego izvoz, što je rezultiralo i većom pokrivenošću uvoza izvozom, koja je dostigla 78,5% u 2013. godini, što je značajan rast u odnosu na prethodnu godinu kada je pokrivenost bila 67,6%.

Kompanija	Izvoz (u milionima evra)
Fiat automobili Srbija	656.5
Naftna industrija Srbije	134.1
Tigar Tyres	114.5
HIP - Petrohemija	99.0
Hemofarm	75.1
RTB Bor	66.3
Gorenje	66.1
Ball Packaging	59.7
Tarkett	59.0
Yura Rača	58.8
Impol Seval	51.3
Tetra Pak Production	48.2
Sirmium Steel	44.3
Golden Lady - Valy	43.3
Leoni	41.7

**Tabela 3.** Spisak najvećih izvoznika iz Srbije u prvoj polovini 2013. godine (Poreska uprava)

## 1.1.1 Javne finansije

Javne finansije su i tokom 2013. godine bile obeležene visokim budžetskim deficitom. Prvobitno je Zakon o budžetu za 2013. godinu predviđao deficit od 120 milijardi RSD, da bi se to pokazalo kao previše optimistična procena, te je ubrzo usledio rebalans budžeta koji je deficit uvećao na 178 milijardi. Glavni razlog za veliko povećanje deficita nije povećanje državnih rashoda koji su uspešno držani pod kontrolom (čak su i ukupni izdaci republičkog budžeta smanjeni za oko 26,5 milijardi dinara) već umanjeње državnih prihoda, jer su poreski prihodi planirani nerealno visoko. Predviđeni poreski prihodi su podbacili za 83 milijarde dinara, što je moralo da uveća deficit republičkog budžeta jer nije došlo do toliko značajnog smanjenja rashoda.

	Prihodi	Rashodi	Deficit	Deficit u % BDP-a
<b>Budžet</b>	956.444.000.000	1.067.880.560.000	121.872.879.000	-3,3%
<b>Rebalans budžeta</b>	873.409.415.819	1.040.014.339.000	178.343.146.181	-4,7%

**Tabela 4.** Predviđeni prihodi i rashodi prema Zakonu o budžetu tokom 2013. (u dinarima)

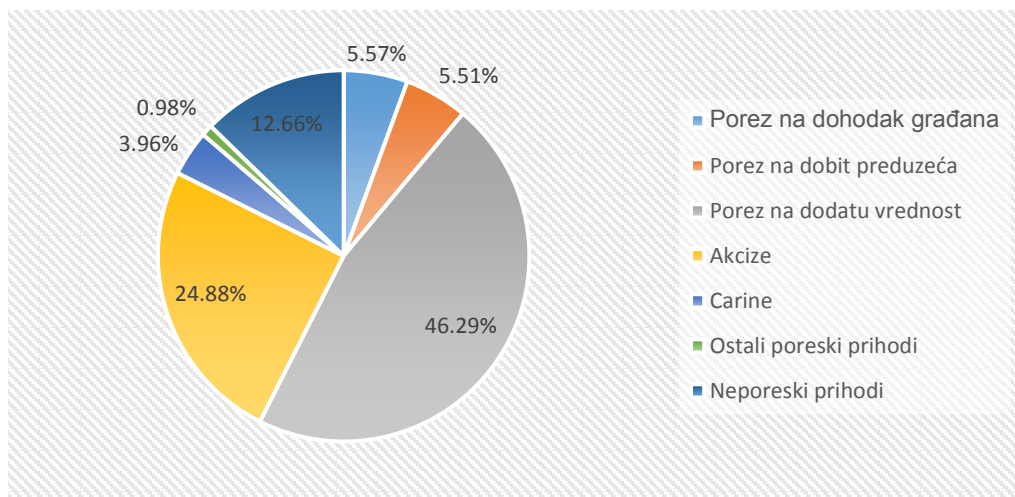
Gotovo svi poreski oblici su se pokazali precenjenim u Zakonu o budžetu, pa se rebalans sastojao uglavnom od revidiranja naniže poreskih prihoda. Porez na dobit preduzeća je iznosio samo 2/3 prvobitno procenjenih prihoda, dok su i akcize i porez na dodatu vrednost realizovani u manjem obimu, kao što pokazuje donja tabela. Jedino su prihodi od carina i ostali poreski prihodi bili većeg iznosa nego što je to bilo procenjeno na početku godine, ali je njihov mali iznos (uzeti zajedno ovi prihodi čine oko

10% prihoda od poreza na dodatu vrednosti) od malog prihodnog značaja te njihov rast nije imao značajniji uticaj.

	Budžet 2013.	Rebalans	Indeks (budžet = 100)
<b>Porez na dohodak građana</b>	53.468.000.000	48.668.000.000	91,02
<b>Porez na dobit preduzeća</b>	70.415.000.000	48.142.000.000	68,36
<b>Porez na dodatu vrednost</b>	429.032.000.000	404.276.000.000	94,23
<b>Akcize</b>	224.794.000.000	217.264.000.000	96,65
<b>Carine</b>	33.142.000.000	34.574.000.000	104,32
<b>Ostali poreski prihodi</b>	7.993.000.000	8.544.000.000	106,89
<b>Neporeski prihodi</b>	136.400.000.000	110.613.000.819	81,09

**Tabela 5.** Predviđeni budžetski prihodi tokom 2013. godine

Najzdašniji poreski oblici u 2013. su ostali porez na dodatu vrednost i akcize (zajedno čine preko 60% prihoda republičkog budžeta), dok su ostali poreski prihodi ostali manje zastupljeni u ukupnim prihodima centralnog nivoa države. Porez na dobit preduzeća čini jako mali deo poreskih prihoda, što je glavna razlika između javnih prihoda Srbije i zemalja EU – iako je poreska stopa na dobit u Srbiji niža nego što je to prosek u zemljama EU ovo ipak upućuje na slabije performanse srpske privrede, što je vidljivo u tome što je BDP per capita Srbije na nivou od 35% EU proseka. Neporeski prihodi čine značajnu stavku prihodne strane republičkog budžeta, a čine ih prihodi indirektnih korisnika budžeta, prihodi od republičke imovine, takse, kazne, prihodi od prodaje imovine, dobit javnih preduzeća i agencija.



**Grafikon 1.** Udeo vrsta prihoda u ukupnim budžetskim prihodima R. Srbije tokom 2013.

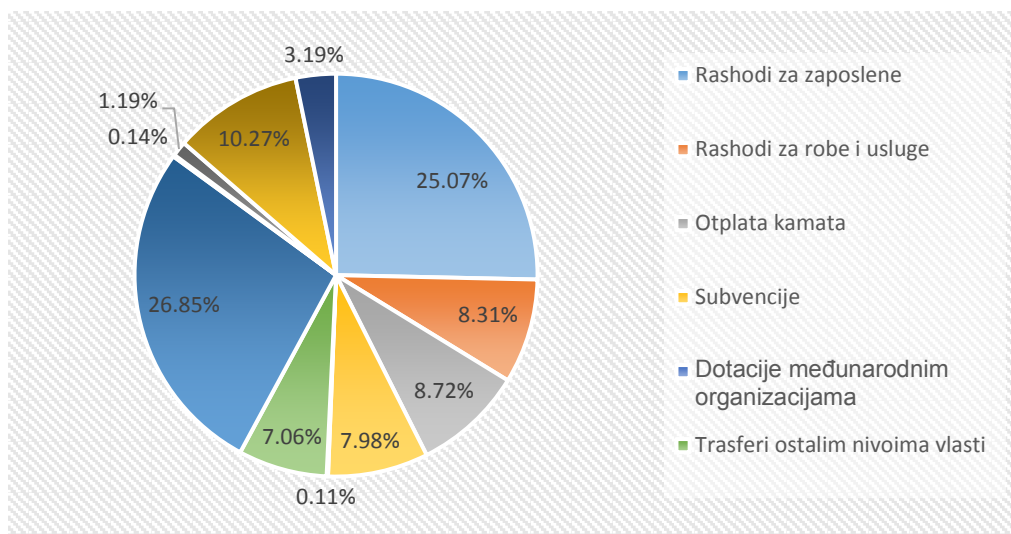
Realizacija budžeta je pokazala da je neophodna racionalizacija državne potrošnje jer njen obim nije prilagođen poreskim mogućnostima. Konsolidovani javni prihodi su tokom 2013. godine procenjeni na 40,56% BDP-a, a konsolidovani javni rashodi na 46,25%.<sup>1</sup> I pored zvanično objavljenih mera štednje od strane vlade, do većih pomaka na ovom polju nije došlo – smanjenje državne potrošnje se pre svega odnosilo na smanjenje kapitalnih investicija ili njihovo odlaganje, te potom promenom zakona na prelivanje poreskih prihoda sa nivoa lokalne samouprave na nivo samostalnih državnih fondova da bi se smanjilo njihovo pomaganje sredstvima iz budžeta. Posebno pitanje je i neslaganje između Ministarstva finansija i Fiskalnog saveta oko stvarnog iznosa deficita – deo ovih neslaganja je nastao zbog različitih pogleda na pitanje ekonomskog rasta, gde su projekcije Fiskalnog saveta bile konzervativnije od Vladinih, ali i na svesno neuključivanje pojedinih rashodnih stavki u projekciju rebalansa budžeta, kao što su aktivirane garancije za javna preduzeća. Dodatnu stavku činili su izdaci koji nisu bili predviđeni u budžetu zbog lošeg planiranja iako su bili poznati, a

<sup>1</sup> Prema podacima MMF-a, *World Economic Outlook Database*.



pojavi su se u rebalansu (sredstva za Tranzicioni fond, dugovi reciklerima), kao i sredstva koja su bila neplanirani rashodi budžeta (subvencije za javni servis, koje su knjižene kao subvencije za kulturu).<sup>2</sup> Zbog toga je konsolidovani budžetski deficit opšte države u 2013. godini iznosio 6% BDP-a, ili oko 225 milijardi dinara.

Rashodi republičkog budžeta se većinom sastoje od isplata penzija (putem transfera PIO fondu) i plata zaposlenih. Transferi PIO fondu su pojedinačno najveći trošak od 264,5 milijardi dinara, praćen izdacima za zaposlene od 263,2 milijarde. Oni ukupno čine preko polovine republičkog budžeta, tako da je bez ograničavanja ukupnog fonda za plate i penzije nemoguće izvršiti fiskalnu konsolidaciju. Sa obzirom na to da je fiskalna konsolidacija sprovedena tokom 2013. godine izbegla da se bavi fondom plata i penzija, ukupne mogućnosti za štednju i smanjenje budžetskog deficita su bile jako male, te do prave konsolidacije nije ni došlo.



**Grafikon 2.** Udeo vrsta rashoda u ukupnim budžetskim rashodima R. Srbije tokom 2013.

<sup>2</sup> Fiskalni savet (2013), *Ocena rebalansa za 2013. godinu, predloga strukturnih reformi i budućih fiskalnih kretanja*, str 21-22. Preuzeto 12.10.2014. sa

[http://fiskalnisavet.rs/images/izvestaji/04072013ocena\\_rebalansa\\_2013.pdf](http://fiskalnisavet.rs/images/izvestaji/04072013ocena_rebalansa_2013.pdf)

	Budžet 2013.	Rebalans budžeta	Indeks (budžet = 100)
<b>Ukupni rashodi</b>	1.078.316.879.000	1.051.752.652.000	97,54%
<b>Rashodi za zaposlene</b>	266.232.728.000	263.624.656.000	99,02%
<b>Rashodi za robe i usluge</b>	87.901.178.000	87.396.779.000	99,43%
<b>Rashodi za kamate</b>	90.129.551.000	91.749.306.000	101,80%
<b>Subvencije</b>	82.224.987.000	83.884.662.000	102,02%
<b>Dotacije međunarodnim organizacijama</b>	1.153.077.000	1.135.300.000	98,46%
<b>Transferi ostalim nivoima vlasti</b>	75.531.134.000	74.271.361.000	98,33%
<b>Transferi fondovima socijalnog osiguranja</b>	302.870.807.000	282.363.850.000	93,23%
<b>Ostali transferi</b>	1.523.859.000	1.457.059.000	95,62%
<b>Ostali tekući rashodi</b>	12.543.320.000	12.473.641.000	99,44%
<b>Socijalna zaštita</b>	100.868.367.000	108.064.105.000	107,13%
<b>Kapitalni rashodi</b>	46.901.552.000	33.593.620.000	71,63%

**Tabela 6.** Izdaci centralnog budžeta Republike (Zakon o budžetu), u dinarima

Smanjenje državnih rashoda od 26,5 milijardi se vršilo najviše smanjivanjem kapitalnih rashoda (13,3 milijarde dinara ili polovina ukupnih ušteda) što ukazuje na to da nije bilo smislene politike štednje nego je ona išla putem kratkoročnog očuvanja socijalnog mira a na uštrb investicija i budućeg rasta. Ovo je posebno relevantno imajući u vidu potrebe za ekonomskim rastom jer Srbija još uvek nije dostigla dohodak pre krize (BDP je 2008. iznosio 32,67 milijarde evra a 2013. godine 31,99 milijarde). Visok budžetski deficit i posledični rast javnog duga su pokazali da je neophodno da dođe do smanjenja jaza između ukupnih prihoda i ukupnih rashoda, ali su najveće mere za fiskalnu konsolidaciju ostavljene za narednu godinu.

Mesečni prikaz primanja i izdataka republičkog budžeta pokazuje određenu dozu volatilnosti, koja je ipak veća na prihodnoj nego na rashodnoj strani, što je i razumljivo imajući u vidu poreske propise (neki poreski oblici se plaćaju mesečno, drugi kvartalno, neki jednom godišnje itd.) i strukturu javne potrošnje – više od polovine budžeta čine transferi za isplatu plata i penzija, a oni se isplaćuju mesečno.

	Prihodi	Rashodi	Deficit
Januar	66.367,5	73.355,5	-6.988,0
Februar	48.118,2	76.409,6	-28.291,3
Mart	65.189,8	81.150,5	-15.960,7
April	70.168,4	94.840,0	-24.671,7
Maj	62.212,9	79.949,9	-17.737,0
Jun	71.070,3	75.353,9	-4.283,7
Jul	80.433,5	83.231,4	-2.797,9
Avgust	62.735,4	92.715,3	-29.979,9
Septembar	60.296,6	80.213,6	-19.917,1
Oktobar	73.058,8	78.003,7	-4.944,9
Novembar	68.521,8	77.270,9	-8.749,2
Decembar	83.907,6	93.255,2	-9.347,6

**Tabela 7.** Mesečni prihodi i rashodi republičkog budžeta (NBS)

Nivo poreskih opterećenja se tokom 2013. godine nije značajnije menjao. Iznos poreza na dodatu vrednost i poreza na dobit je ostao isti, dok je visina poreza na dohodak i socijalnih doprinosa promenjen, ali na takav način da nije došlo do promene ukupnog nivoa poreskog opterećenja. Iznos akciza je početkom 2013. povećan za nivo rasta potrošačkih cena (koji je tokom prethodne godine iznosio 12,2%) u skladu sa Zakonom o akcizama, i

to za duvanske proizvode, alkoholna pića i kafu, dok su akcize na naftne derivate ostale nepromenjene. Najveća pojedinačna promena je uvođenje povraćaja PDV-a na bebi opremu roditeljima do određenog iznosa (ukupno do 40.880 u prvoj godini života deteta i 30.660 dinara u drugoj godini). Ukidanje 104 parafiskalna nameta do kojeg je došlo u zadnjem kvartalu 2012. godine je počelo da se polako preokreće: suočene sa smanjenjem prihoda usled smanjenja transfera sa centralnog nivoa države, smanjenja privredne aktivnosti i ukidanja nekih parafiskalnih nameta, jedinice lokalne samouprave su počele da šire poresku bazu uvođenjem onih parafiskalnih nameta koje do tada nisu koristile, povećanjem njihovih iznosa ili obuhvata.

Najveća reforma u domenu poreza je promena visine obaveznih socijalnih doprinosa i visine poreza na dohodak za 2 procentna poena: porez na dohodak je sa 12% smanjen na 10%, da bi se socijalni doprinosi za penzijsko–invalidsko osiguranje povećali sa 22% na 24%. Pored toga, neoporezivi iznos zarade je povećan na 11.000 RSD. Glavni razlog za ovu promene treba potražiti u potrebi za smanjenjem budžetskog deficita: prema Zakonu o finansiranju lokalne samouprave, poreski prihodi od poreza na dohodak se dele između jedinice lokalne samouprave na čijoj teritoriji je prijavljen poreski obveznik i centralnog nivoa države, u srazmeri 80:20. Ova srazmera je ustanovljena projektom fiskalne decentralizacije pre koga je srazmer bio 40:60 u korist centralne države, da bi se povećali izvorni prihodi lokalnih samouprava. Ocenjeno je da lokalne samouprave posle fiskalne decentralizacije raspolažu sa znatno više prihoda, a da im nisu povećane nadležnosti. Sa druge strane, PIO fond se nalazi u konstantnom deficitu koji je rezultat demografskih promena – nepovoljnog broja

zaposlenih u odnosu na broj penzionera, čija razmera je bila približna 1:1 tokom 2013. godine.

Broj zaposlenih	Broj penzionera	Odnos
1.703.000	1.722.649	0,99:1,00

**Tabela 8.** Odnos broja zaposlenih i penzionera u Srbiji<sup>3</sup>

Zbog nepovoljnog odnosa uplatilaca doprinosa i korisnika tih sredstava, PIO fond nije u mogućnosti da isplaćuje onaj nivo penzija na koji je obavezan zakonom, tako da nedostajuća sredstva obezbeđuje Republika Srbija, kao garant socijalnih prava, namenskim transferom iz republičkog budžeta. Iznos tih transfera u 2013. godini je iznosio 281 milijardu dinara (oko 1,5 put više od ukupnog fiskalnog deficita koji je iznosio 178 milijardi). Da bi se smanjili transferi iz budžeta a u isto vreme zadržao tadašnji nivo penzija i broj njihovih korisnika, jedina mogućnost je bila povećanje prihoda PIO fonda kroz povećanje stope doprinosa.<sup>4</sup> Promenom seta poreskih zakona, promene iznosa doprinosa za PIO i poreza na dohodak su smanjile izdatke centralnog nivoa Republike, ali na uštrb prihoda jedinica lokalne samouprave. Time je uglavnom poništena fiskalna decentralizacija koja je izvršena prethodne godine. Razloge u povećanju doprinosa za PIO, a ne u

<sup>3</sup> Podaci sa kraja godine iz baze podataka NBS i Statističkog godišnjeg biltena Republičkog fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje.

<sup>4</sup> Ostale mogućnosti koje se pominju u javnosti od strane sindikata ili ekonomista koje se tiču pre svega davanjem vlasništva PIO fondu nad subjektima u koje je ranije iz njega ulagano, kao što su banje i rehabilitacioni centri, pojedina javna preduzeća (Sava centar), preuzimanja akcija preduzeća u privatizaciji na koje je imao pravo prema nekadašnjem Zakonu o privatizaciji, ali i upravljanje nekim velikim državnim privrednim sistemom koji bi svojom imovinom garantovao isplatu penzija (kao najprofitabilnije državno preduzeće, najčešće se spominjao Telekom Srbija) nisu realne jer ne pružaju nikakve garancije za isplatu penzija – vrednost celokupnog Telekoma Srbija nije dovoljna da se isplati manjak u kasi PIO za jednu godinu, a kamoli da bude garant isplate penzija u nekom dužem vremenskom periodu.

smanjenju odnosa poreza na dohodak koji ide lokalnim samoupravama treba tražiti u političkim događajima: naime, jedna od političkih partija koja je činila deo vladajuće koalicije (Ujedinjeni Regioni Srbije) bazirala je svoju izbornu platformu na decentralizaciji. Ukoliko bi se ostvarena fiskalna decentralizacija poništila već naredne godine pošto je uvedena, to bi bio signal biračima da je politička platforma te partije doživela neuspeh. Ovim rešenjem to nije bilo očigledno, iako su posledice upravo na to upućivale.

Siva ekonomija u Srbiji se nalazi na visokom nivou, kao i u ostalim zemljama u regionu. Pod sivom ekonomijom se podrazumeva sve poslovanje koje nije direktno zabranjeno ali se ne prijavljuje vlastima zarad izbegavanja plaćanja poreza (poreza na dohodak, socijalnih doprinosa, akciza, poreza na dodatu vrednost) ili izbegavanja poslovne regulacije koja poskupljuje poslovanje. Ona je zastupljena na tržištu rada (rad na crno), kao i u prometu roba i usluga.

Uzroci sive ekonomije su fiskalni (visina poreskih zahvatanja), kvalitet institucija (inspeksijskih službi i sudstva), institucije tržišta rada (npr. odnos minimalne i prosečne zarade), a većina ovih determinanti u Srbiji je tako ustrojena da podstiče pojavu sive ekonomije: broj zaposlenih u inspeksijskim službama je nizak, njihova opremljenost i obučenost nije na visokom nivou, sudstvo nije ni nezavisno ni efikasno, a poreska davanja su visoka da bi mogla da podrže neumerenu javnu potrošnju. Kao rezultat, nivo sive ekonomije u Srbiji je značajno visok.

Tokom 2013. napravljen je probaj u proučavanju sive ekonomije u Srbiji njenom procenom od strane Fonda za razvoj ekonomske nauke, na

osnovu 3 metoda,<sup>5</sup> a njena vrednost je procenjena na 31,4% BDP-a. Ukupno kretanje sive ekonomije tokom 2013. nije procenjeno, ali je pad poreskih prihoda od naplate akciza na duvanske proizvode (čiji iznos je povećan 01.10.2012) ukazuje na to da su tendencije o obavljanju privrednih aktivnosti u sivoj ekonomiji ojačale. Rebalans budžeta u 2013. godini pokazuje da prihod od akciza na duvanske proizvode iznosi samo 85,7% od iznosa koji je predviđen u Zakonu o budžetu za tu godinu. Na to je potrebno dodati i efekte stvaranja zalihe akcizne robe u zadnjem kvartalu – usled zakonskog redovnog povećanja akciza na duvanske proizvode koji je stupio na snagu početkom naredne godine u skladu sa kretanjem cena na malo, prodavci su veću količinu robe prijavili i na nju platili akcize krajem godine da bi izbegli plaćanje većih iznosa poreza u narednoj godini. Stoga će se to pokazati i u manjem iznosu naplaćenih akciza u narednoj godini, dok je u 2013. to dodatni pokazatelj jačanja sive ekonomije na tržištu duvanskih proizvoda, imajući u vidu nisku elastičnost tražnje za ovim proizvodima.

Poreski prihodi	Budžet 2012.	Budžet 2013.	Rebalans budžeta 2013.
<b>Ukupne akcize</b>	191.000.000.000	224.794.000.000	217.264.000.000
- na naftne derivate	93.100.000.000	104.000.000.000	112.255.000.000
- na duvanske proizvode	84.000.000.000	104.800.000.000	89.807.000.000
- ostale akcize	13.900.000.000	15.994.000.000	15.202.000.000

**Tabela 9.** Prihodi republičkog budžeta od akciza u 2012. i 2013.

<sup>5</sup> Videti više: Grupa autora (2013). *Siva ekonomija u Srbiji – novi nalazi i preporuke za reforme*. Beograd: Fond za razvoj ekonomske nauke.

### 1.1.2 Javni dug

Rast javnog duga je konstantan od prelivanja svetske ekonomske krize na Srbiju, zbog pojave visokog budžetskog deficita usled smanjenja javnih prihoda i povećanja rashoda. Javni dug je već 2010. probio zakonsku granicu (koja iznosi 40% BDP-a, bez obaveza nastalih procesom restitucije) da bi 2013. dostigao iznos od 63,8% BDP-a.

Godina	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Javni dug u % BDP-a	31,5	29,2	34,7	44,5	48,2	60,2	63,8

**Tabela 10.** Iznos javnog duga Republike Srbije (NBS)

	2012.	2013.	Nominalni rast	Indeks (2012=100)
<b>Direktne obaveze</b>	<b>15.117</b>	<b>17.299</b>	<b>2.182</b>	<b>114,4</b>
- unutrašnji dug	6.496	7.055	559	108,6
- spoljni dug	8.621	10.245	1.624	118,8
<b>Indirektne obaveze</b>	<b>2.600</b>	<b>2.842</b>	<b>242</b>	<b>109,3</b>
- unutrašnji dug	723	857	134	118,5
- spoljni dug	1.878	1.985	107	105,7
<b>Ukupan javni dug</b>	<b>17.717</b>	<b>20.141</b>	<b>2.424</b>	<b>113,7</b>

**Tabela 11.** Stanje javnog duga na kraju 2013, u milionima evra (Uprava za javni dug)

U strukturi javnog duga najveće učešće ima inostrani dug, i to direktne obaveze centralnog nivoa države (prema metodologiji Ministarstva finansija). Republika Srbija se u inostranstvu zadužuje već tradicionalno zbog niske domaće štednje u odnosu na potrebe za finansiranjem, međutim i deo domaćih dugova je zapravo povezan sa



inostranstvom jer domaće banke u stranom vlasništvu kod kojih se država zadužuje plasiraju inostranu štednju.

Jedan od problema pri utvrđivanju visine javnog duga je postojanje nekoliko nepodudarnih metodologija za obračun javnog duga, koje samim tim daju i različite rezultate. Posebno zbunjujuće je to da postoje dve zvanične nacionalne metodologije, koje definišu Zakon o javnom dugu i Zakon o budžetskom sistemu. Zakon o javnom dugu predviđa da se javni dug sastoji od duga Republike i garancija na dugove koje je dala Republika. Zakon o budžetskom sistemu tretira javni dug opširnije, te pored već pomenutih indikatora u visinu javnog duga ubraja dugove fondova obaveznog socijalnog osiguranja i lokalne samouprave. Ministarstvo finansija koristi ovu prvu definiciju javnog duga, koja je optimističnija, tj. blago potcenjuje visinu javnog duga.

Dodatni problem predstavljaju izdate garancije javnim preduzećima za koje se unapred zna da će pasti na otplatu republičkog budžeta – na primer onih datih Srbijagasu. Iako to preduzeće nema finansijskih sredstava da preuzete komercijalne kredite vraća, oni se ne knjiže kao javni dug pri podizanju već u trenutku kada republički budžet preuzme i počne da ih otplaćuje. Iako je trenutni status u skladu sa međunarodnim tretmanom izdatih garancija (da se u javni dug uključuju samo one koje se direktno otplaćuju iz budžeta), postojanje javnih preduzeća kao što su Srbijagas, Železnice Srbije, Galenika, i dr. za koje je jasno da preuzete obaveze ne mogu isplaćivati, dovodi do toga da se javni dug prikazuje nižim nego što to zaista jeste.<sup>6</sup>

---

<sup>6</sup> Fiskalni savet (2012). *Predlog za usklađivanje metodologije obuhvata i merenja javnog duga Srbije*, str 2.

Primer kreativnog knjigovodstva je praksa Ministarstva finansija da se za procenu učešća javnog duga u BDP-u koristi projektovani BDP na kraju godine, što takođe dovodi do potcenjivanja visine javnog duga. Poseban problem predstavlja planiranje ekonomskog rasta koje se često ne ispuni, te dodatno utiče na sistemsko potcenjivanje državnog zaduženja. Na primer, makroekonomske projekcije u 2012. godini su predviđale rast od 1,5% BDP-a, dok je rezultat bio pad od 1,7%, što čini ukupnu razliku od 3,2 procentna poena.

Ovakva metodologija zato može da zavara, ali i u potpunosti neutrališe upotrebnu vrednost mesečnih ili kvartalnih vrednosti visine javnog duga, te dovodi do statističkog pada visine javnog duga početkom svake godine – od 2006. godine pa naovamo visina javnog duga je u januaru bila uvek niža nego u decembru prethodne godine iako nije dolazilo do smanjenja ukupnog nivoa zaduženja, već samo do povećanja iznosa delioca (projektovanog BDP-a).

Sa druge strane, Narodna banka Srbije koristi metodologiju koja se bazira umesto na korišćenju projektovanog BDP-a, na upotrebi BDP ostvarenog u zadnja 4 kvartala. Ovo daje dosta realističnije procene visine javnog duga, a ne vrši distorziju mesečnih i kvartalnih podataka, ali Ministarstvo finansija i pored očiglednih prednosti ove druge metodologije nastavlja da koristi svoju.

## 1.2 POLITIČKI OKVIR

Kalendarsku 2013. godinu, koja nije bila izborna godina, obeležili su rekonstrukcija Vlade Ivica Dačića, obaranje vlasti u Gradu Beogradu i postavljanje privremene uprave, lokalni izbori u nekoliko opština, gradova i gradskih opština, kao i kreiranje atmosfere u kojoj se čekaju vanredni parlamentarni izbori.

---

### 1.2.1 Rekonstrukcija Vlade Ivica Dačića

---

Kada se radi o rekonstrukciji Vlade, nju su obeležile dve stvari: Ujedinjeni regioni Srbije su izbačeni iz Vlade Ivica Dačića, a sa druge strane u Vladu je ušao veliki broj nepartijskih ličnosti koje bi trebalo da donesu znanja iz svojih oblasti i primene ih u radu vlade. Vlada Ivica Dačića formirana 27. jula 2012. godine je bila koaliciona vlada sastavljena od koalicija okupljenih oko Srpske napredne stranke (SNS), Socijalističke partije Srbije (SPS) i Ujedinjenih regiona Srbije (URS). Ministar u Vladi je bio i Rasim Ljajić, predsednik SDPS-a, iako je na izborima učestvovao u okviru zajedničke izborne liste sa Demokratskom strankom.

Vladu Ivica Dačića je u Narodnoj skupštini Republike Srbije podržalo 142 poslanika, što znači da ova vlada nije bila minimalno pobednička, odnosno iz Vlade je mogao da se otpusti najmanje jedan akter, a da Vlada ne padne. Ova činjenica je suštinski nova u političkom životu Srbije jer su sve prethodne vlade bile minimalno pobedničke koalicije, odnosno svaki akter u vladi je bio veto igrač (Stojanović, 2013: 133 - 134).

Pozicija u Vladi	Ime i prezime	Partija	Predložen od:
Predsednik Vlade i ministar unutrašnjih poslova	Ivica Dačić	SPS	
Prvi potpredsednik Vlade zadužen za odbranu, bezbednost i borbu protiv korupcije i kriminala i ministar odbrane	Aleksandar Vučić	SNS	
Ministar spoljnih poslova	Ivan Mrkić	/	SNS
Ministar pravde i državne uprave	Nikola Selaković	SNS	
Ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	Goran Knežević	SNS	
Ministarka energetike, razvoja i zaštite životne sredine	Zorana Mihajlović	SNS	
Ministar kulture i informisanja	Branislav Petković	SNS	
Ministar prirodnih resursa, rudarstva i prostornog planiranja	Milan Bačević	SNS	
Ministarka omladine i sporta	Alisa Marić	/	SNS
Ministar građevinarstva i urbanizma	Velimir Ilić	NS	
Ministar saobraćaja	Milutin Mrkonjić	SPS	
Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja	Žarko Obradović	SPS	
Ministarka zdravlja	Slavica Đukić Dejanović	SPS	
Potpredsednik Vlade i ministar rada, zapošljavanja i socijalne politike	Jovan Krkobabić	PUPS	
Potpredsednica Vlade za evropske integracije	Suzana Grubješić	URS	
Ministar finansija i privrede	Mlađan Dinkić	URS	
Ministarka regionalnog razvoja i lokalne samouprave	Verica Kalanović	URS	
Potpredsednik Vlade i ministar spoljne i unutrašnje trgovine i telekomunikacija	Rasim Ljajić	SDPS	
Ministar bez portfelja	Sulejman Ugljanin	SDA	

**Tabela 12.** Vlada Republike Srbije i podela pozicija u Vladi u okviru postizborne koalicije, 2012. godine (prva Vlada Ivica Dačića) (Stojanović, 2013: 132 – 133)

Veto igrači su: “kolektivni ili individualni akteri čija je saglasnost neophodna za promenu politike (Tsebelis, 1995: 291, Stojanović, 2014: 193)“, odnosno svaki akter u vladi je neophodan da vlada ne bi pala. Upravo činjenica da Vlada Ivica Dačića nije bila minimalno pobjednička koalicija bila je od posebnog značaja za rekonstrukciju Vlade koja se desila 2013. godine. Nakon sukoba koji se desio između premijera Ivica Dačića i Ujedinjenih regiona Srbije, premijer je odlučio da iz rekonstruisane Vlade izbacuje URS.

Druga (rekonstruisana) Vlada Ivica Dačića je izabrana 2. septembra 2013. godine i za nju je glasalo 134 poslanika. „Poslanička grupa SPO-DHSS, kao i poslanik Bogate Srbije Zaharije Trnavčević i samostalni poslanik Sanja Jeftić Branković, koja je izabrana na listi LDP, glasali su za rekonstruisanu Vladu Srbije, uz poslanike vladajuće koalicije (Srbija dobila rekonstruisanu Vladu, 2013).“

Raspodjela mesta u Vladi 2012. godine: „Srpska napredna stranka ima (8) mesta u Vladi Republike Srbije, Nova Srbija (1), Socijalistička partija Srbije (4), Partija ujedinjenih penzionera Srbije (1), Ujedinjeni regioni Srbije (3), Socijaldemokratska partija Srbije (1) i SDA Sandžaka (1) (Stojanović, 2013: 133).“

Druga (rekonstruisana) Vlada Ivica Dačića ima 18 ministarstava, jedno više od prethodne usled razdvajanja resora privrede i finansija. Osim toga, rekonstruisana Vlada ima jednog ministra bez portfelja više, tako da druga Vlada Ivica Dačića ima 22 člana.

Pozicija u Vladi	Ime i prezime	Partija	Predložen od:	Član u preth. vladi
Predsednik Vlade i ministar unutrašnjih poslova	Ivica Dačić	SPS		DA
Prvi potpredsednik Vlade	Aleksandar Vučić	SNS		DA
Ministar spoljnih poslova	Ivan Mrkić	/	SNS	DA
Ministar pravde i državne uprave	Nikola Selaković	SNS		DA
Ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede	<b>Dragan Glamočić</b>	/	<b>SNS</b>	<b>NE</b>
Ministarka energetike, razvoja i zaštite životne sredine	Zorana Mihajlović	SNS		DA
Ministar kulture i informisanja	<b>Ivan Tasovac</b>	/	<b>SNS</b>	<b>NE</b>
Ministar prirodnih resursa, rudarstva i prostornog planiranja	Milan Bačević	SNS		DA
Ministar omladine i sporta	<b>Vanja Udovičić</b>	/	<b>SNS</b>	<b>NE</b>
Ministar građevinarstva i urbanizma	Velimir Ilić	NS		DA
Ministar saobraćaja	<b>Aleksandar Antić</b>	<b>SPS</b>		<b>NE</b>
Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja	<b>Tomislav Jovanović</b>	/	<b>SPS</b>	<b>NE</b>
Ministarka zdravlja	Slavica Đukić Dejanović	SPS		DA
Potpredsednik Vlade i ministar rada, zapošljavanja i socijalne politike	Jovan Krkobabić	PUPS		DA
Ministar privrede	<b>Saša Radulović</b>	/	<b>SNS</b>	<b>NE</b>
Ministar finansija	<b>Lazar Krstić</b>	/	<b>SNS</b>	<b>NE</b>
Ministar regionalnog razvoja i lokalne samouprave	<b>Igor Mirović</b>	<b>SNS</b>		<b>NE</b>
Ministar odbrane	<b>Nebojša Rodić</b>	/	<b>SNS</b>	<b>NE</b>
Potpredsednik Vlade i ministar spoljne i unutrašnje trgovine i telekomunikacija	Rasim Ljajić	SDPS		DA
Ministar bez portfelja zadužen za evropske integracije	<b>Branko Ružić</b>	<b>SPS</b>		<b>NE</b>
Ministar bez portfelja zadužen za Kosovo i Metohiju	<b>Aleksandar Vulin</b>	<b>PS</b>		<b>NE</b>
Ministar bez portfelja	Sulejman Ugljanin	SDA		DA

**Tabela 13.** Rekonstruisana Vlada Republike Srbije i podela pozicija u Vladi u okviru postizborne koalicije, 2013. godine (druga Vlada Ivica Dačića) (Casal Bértoa, 2015)

Raspodela mesta u Vladi 2013. godine nakon rekonstrukcije: Srpska napredna stranka ima dvanaest (pet partijskih ličnosti plus sedam predloženih nepartijskih ličnosti) mesta u rekonstruisanoj Vladi Republike Srbije; Nova Srbija, Pokret socijalista, Socijaldemokratska partija Srbije, Partija ujedinjenih penzionera Srbije i SDA Sandžaka po jedno mesto, dok Socijalistička partija Srbije ima pet (četiri partijske ličnosti plus jedna predložena nepartijska ličnost) mesta u Vladi.

U rekonstruisanoj Vladi Ivica Dačića se našlo ukupno 11 novih ministara. Čak njih sedmoro su nepartijski kandidati i to je ono što je obeležilo ovu rekonstrukciju. Od novih članova vlade se očekivalo da svoje iskustvo i ekspertsko znanje prenesu u ministarstva na čije čelne pozicije su izabrani i da na taj način doprinesu radu vlade.

Posebno je važno istaći u reformskim procesima da su novi ministri privrede i finansija Saša Radulović i Lazar Krstić učestvovali u pisanju ekspozea premijera Ivica Dačića i da su na agendu političkih zadataka postavili prioritete u svojim oblastima. Ekspoze Ivica Dačića se zasnivao pre svega na ekonomskim, kao i merama u socijalnoj politici, i na taj način su pred Vladu postavljeni zadaci koji su imali reformski karakter (B92 objavljuje novi Dačićev ekspoze, 2013.).

---

### **1.2.2 Smena gradonačelnika Beograda i privremena uprava**

---

U 2013. godini je došlo je velikih turbulencija u glavnom gradu Republike Srbije – Beogradu. Dugogodišnji gradonačelnik Beograda Dragan Đilas smenjen je u Skupštini grada Beograda 24. septembra 2013. godine. Đilas je smenjen na tajnom glasanju sa 60 glasova odbornika SNS, DSS, SPS-

JS i PUPS (Smenjen Dragan Đilas, 2013). S obzirom da Skupština grada Beograda u propisanom periodu nije izabrala novu gradsku vlast, u Beogradu je Vlada Republike Srbije 18. novembra izabrala privremenu upravu koja će biti na čelu glavnog grada Republike Srbije do raspisivanja izbora najavljenih za mart 2014. godine. Članovi privremenog organa uprave grada Beograda su Siniša Mali, Nebojša Čović, Andreja Mladenović, Nikola Nikodijević i Tatjana Pašić (Izabrana privremena uprava Beograda, 2013).

---

### **1.2.3 Lokalni izbori u Republici Srbiji**

---

Kada se radi o lokalnim izborima u Republici Srbiji, pre svega treba imati u vidu da se opšti lokalni izbori održavaju svake četiri godine i uglavnom se povezuju sa parlamentarnim izborima. U pojedinim jedinicama lokalne samouprave su se izbori ponavljali, pa se redovni izbori ne održavaju kada i opšti lokalni i parlamentarni izbori. Tako je i u 2013. godini održano nekoliko izbora na lokalnom nivou. Ono što karakteriše lokalne izbore koji nisu u terminu opštih izbora (izbori na svim nivoima) jeste mala izlaznost na izbore (Stojanović; Jović, 2014: 108).

**1. Dopunski izbori za poslanike u Vojvodini:** U AP Vojvodini organizovani su izbori za tri poslanika u pokrajinskom parlamentu zbog ostavke na poslanička mesta tri kandidata: Ivana Bošnjaka iz Zrenjanina (gradonačelnik Zrenjanina, podneo ostavku zbog nespojivosti funkcija), Živorada Smiljanića iz Apatina (predsednik opštine Apatin, podneo ostavku zbog nespojivosti funkcija) i Zorana Mladenovića iz Srbobrana (predsednik opštine Srbobran, podneo ostavku zbog nespojivosti funkcija). Prvi krug izbora za poslanike u pokrajinskom parlamentu su održani 17. februara, a drugi krug je održan 3. marta. U gradu Zrenjaninu je za poslanika izabran



Darko Badok kandidat SNS-a. U opštini Apatin je za poslanika izabran Dragan Rastović, kandidat SPS-a. U opštini Srbobran je za poslanika izabran Živko Nastić, kandidat SNS-a.

**2. Izbori u gradskoj opštini Zemun (grad Beograd):** U gradskoj opštini Zemun održani su izbori 2. juna 2013. godine. Lista "Srpska napredna stranka- Aleksandar Vučić" osvojila je 51,83% glasova ili 39 mandata u Skupštini opštine. Lista "Ivica Dačić-SPS-PUPS-JS-SDPS-PV" osvojila je 11,54% ili 8 odborničkih mesta. Lista "Demokratska stranka- Sava Jerković" osvojila je 8,94% ili 6 mandata, a lista "Demokratska stranka Srbije- Dveri- Vojislav Koštunica" osvojila je 6,64% ili 4 mandata.

**3. Izbori u Gradu Zaječaru:** U Gradu Zaječaru održani su lokalni izbori 23. juna 2013. godine. Liste koje su osvojile odbornička mesta u gradu Zaječaru: lista "SNS - Aleksandar Vučić" osvojila je 39,43% glasova, lista "Boško Ničić – URS" osvojila je 35,10% glasova, lista "Ivica Dačić – SPS, PUPS, JS" osvojila je 11,62% glasova, a lista "LDP – Čedomir Jovanović" je osvojila 5,72%.

**4. Izbori u opštini Vrbas:** U opštini Vrbas održani su lokalni izbori 13. oktobra 2013. godine. Liste koje su osvojile odborničke mandate u Skupštini opštine: lista oko Srpske napredne stranke osvojila je 40,23% glasova (18 mandata), koalicija oko Socijalističke partije Srbije 24,25 % (10 mandata), a Demokratska stranka je osvojila 18,26% (8 mandata).

**5. Izbori u gradskoj opštini Voždovac (grad Beograd):** U gradskoj opštini Voždovac održani su izbori 15. decembra 2013. godine. Liste koje su osvojile odborničke mandate: lista "Srpska napredna stranka – Aleksandar Vučić" osvojila je 53% glasova (36 mandata). Lista "Demokratska stranka –

Dragan Đilas” osvojila je 11,7% glasova (7 mandata). Lista “SPS-PUPS-JS – Ivica Dačić” osvojila je 8,23% glasova (5 mandata). Lista “Demokratska stranka Srbije – Vojislav Koštunica” osvojila je 6,08% glasova (4 mandata). I lista “Socijaldemokratska partija Srbije – Rasim Ljajić” osvojila je 5,86% glasova (3 mandata).

**6. Izbori u opštini Kostolac:** U opštini Kostolac održani su lokalni izbori 15. decembra 2013. godine. Liste koje su osvojile odborničke mandate u Skupštini opštine: Lista Srpske napredne stranke osvojila je 45,51% glasova (11 mandata), lista koalicije SPS-PUPS-JS je osvojila 22,18% glasova (5 mandata), lista Demokratske stranke osvojila je 12% glasova (2 mandata), lista Ujedinjenih regiona Srbije 9,54% glasova (2 mandata), dok je Liberalno demokratska partija osvojila 7,23% (1 mandat).

**7. Izbori u opštini Odžaci:** U opštini Odžaci održani su lokalni izbori 15. decembra 2013. godine. Liste koje su osvojile odborničke mandate u Skupštini opštine: koalicija okupljena oko SNS-a osvojila je 48,17% glasova, Demokratska stranka 17,14%, koalicija oko Socijalističke partije Srbije 12,21% i Srpska demokratska stranka osvojila je 7,83% glasova.

---

#### 1.2.4 Najava vanrednih parlamentarnih izbora

---

Veći deo 2013. godine su obeležile najave vanrednih parlamentarnih izbora. Najjači akter u Vladi Republike Srbije Srpska napredna stranka je imala sve veći rast biračke podrške i bilo je pitanje dana kada će odlučiti da se raspišu vanredni izbori na kojima bi tu podršku pretvorila u broj poslaničkih mandata. Rezultati lokalnih izbora su pokazivali rast podrške Srpskoj naprednoj stranci i samo podupirali najave vanrednih lokalnih

izbora. Iako čovek sa najviše moći u Srbiji, prvi potpredsednik Vlade Aleksandar Vučić je najavljivao mogućnost vanrednih izbora kako bi od građana dobio podršku za reforme koje sprovodi. Ipak izbori nisu raspisani u 2013. godini, ali jesu na samom početku 2014. godine.

### 1.3 PRAVNI OKVIR

Nastavljena je praksa stihijskog normiranja, kako u pogledu izmena i dopuna zakona, tako i donošenja novih. Izmene u zakonodavstvu po pravilu se ne donose kao funkcionalni set mera, što stvara velike probleme u primeni i pravnu nesigurnost zbog neusklađenih zakonskih propisa i problema u tumačenju.

Težnja za usklađivanjem sa zakonodavstvom EU je neujednačena, a dinamika nejasna. Dok se u pojedinim oblastima insistira na momentalnom usklađivanju iako to proces integracija ne nalaže u datoj fazi, u drugim slučajevima se, usled različitih interesa, usklađivanje odlaže ili odvija parcijalno, bez vođenja računa o opštem interesu.

Odsustvo javne rasprave karakteristično je za sve oblasti, dok je u oblasti radnih i industrijskih odnosa posebno vidljivo usled izostanka socijalnog dijaloga. Kao i prethodnih godina, Vlada nije dostavila na mišljenje Socijalno-ekonomskom savetu veliki broj zakona iz njegovog zakonom utvrđenog delokruga (vidi 3.2.1 *Socijalni dijalog na nacionalnom nivou*).

Izuzetak u pogledu javne rasprave predstavlja Nacrt zakona o štrajku, koji je pripremila Radna grupa u čijem sastavu su bili predstavnici

Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike i reprezentativnih socijalnih partnera, kao i stručnjaci iz oblasti radnog prava. Javna rasprava trajala je od 12. jula do 2. avgusta 2013. Rasprava je organizovana u tri grada (Novom Sadu, Nišu i Beogradu), a pored toga, Nacrt je bio postavljen na web sajtu Ministarstva i portalu E-uprave, dok je primedbe bilo moguće uputiti putem pošte ili elektronskim putem.<sup>7</sup>

Imajući u vidu spornu reprezentativnost, kao nedostatak procesa izrade i javne rasprave može se izneti to što predstavnici nereprezentativnih socijalnih partnera nisu uključeni u ranijim fazama. Tokom javne rasprave kritike su dolazile sa svih strana, uključujući i reprezentativne socijalne partnere. Sa strane sindikata je posebno apostrofirano pitanje minimuma procesa rada i prava na ulične proteste, dok je iz Delegacije nemačke privrede upozoreno da javna rasprava nije transparentna i da bi usvajanje takvog zakona pogoršalo stanje u srpskoj privredi i usporilo strane investicije.<sup>8</sup>

Tokom 2013. predstavnici vlasti iznosili su različite podatke u pogledu plana usvajanja zakona u ovoj oblasti, a sa tom praksom je nastavljeno i u narednom periodu. Tako je tadašnji ministar Jovan Krkobabić najavljivao usvajanje Zakona o radu do kraja godine, čemu će prethoditi usvajanje Zakona o štrajku.<sup>9</sup> Međutim, isti do danas nije upućen Narodnoj skupštini, dok su tokom naredne godine usvojene izmene i dopune Zakona o radu.

---

<sup>7</sup> Izveštaj o sprovedenoj javnoj raspravi o Nacrtu zakona o štrajku. Preuzeto 19.10.2014. sa [www.minrzs.gov.rs/files/doc/Izvestaj%20o%20javnoj%20raspravi.doc](http://www.minrzs.gov.rs/files/doc/Izvestaj%20o%20javnoj%20raspravi.doc)

<sup>8</sup> Izmene Zakona o štrajku opasne po srpsku privredu (2013). Dnevnik. Preuzeto sa <http://www.dnevnik.rs/ekonomija/izmene-zakona-o-strajku-opasne-po-srpsku-privredu>

<sup>9</sup> Izmene Zakona o radu do kraja godine (2013, 14. maj). Novi Magazin. Preuzeto sa <http://www.novimagazin.rs/ekonomija/izmene-zakona-o-radu-do-kraja-godine>

Praksa analize efekata propisa nije u prethodnom periodu u potpunosti zaživela. U oblasti radnog zakonodavstva u posmatranom periodu to se može videti na primeru izmena i dopuna Zakona o radu, kojima se želeo postići veći stepen zaštite zaposlenih za vreme trudnoće, porodiljskog odsustva, odsustva sa rada radi nege deteta i odsustva sa rada radi posebne nege deteta. Produžavanjem radnog odnosa na određeno vreme do isteka korišćenja prava na odsustvo postiže se bolja zaštita i veća sigurnost zaposlenih, posebno žena, ali se nije vodilo računa o potencijalnom uticaju ovakve odredbe na sveukupni položaj žena na tržištu rada.

---

### 1.3.1 Pregled zakonodavne aktivnosti

---

#### **Radni i industrijski odnosi**

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o radu (*Službeni glasnik RS*, br. 32/13)

Zakon o umanjenju neto prihoda lica u javnom sektoru (*Službeni glasnik RS*, br. 108/13)

Nacrt zakona o izmenama i dopunama Zakona o radu

Nacrt zakona o štrajku

#### **Privreda i finansije**

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o poreskom postupku i poreskoj administraciji (*Službeni glasnik RS*, br. 47/13)

Vlada uputila Narodnoj skupštini predlog novog Zakona o privatizaciji.

Vlada uputila Narodnoj skupštini predlog Zakona o izmenama i dopunama Zakona o stečaju

### **Penzijsko i invalidsko osiguranje**

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o penzijskom osiguranju (*Službeni glasnik RS*, br. 62/13 i 108/13)

### **Socijalna zaštita**

Pravilnik o licenciranju organizacija socijalne zaštite (*Službeni glasnik RS*, br. 42/13)

Pravilnik o licenciranju stručnih radnika u socijalnoj zaštiti (*Službeni glasnik RS*, br. 42/13)

Pravilnik o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite (*Službeni glasnik RS*, br. 42/13)

### **Pravda**

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o sudijama (*Službeni glasnik RS*, br. 116/08, 58/09 – odluka US, 104/09, 101/10, 8/12 – odluka US, 121/12, 124/12 – odluka US i 101/13)

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o javnim tužilaštvima (*Službeni glasnik RS*, br. 116/08, 104/09, 101/10, 78/11 – dr. zakon, 101/11, 38/12 – odluka US, 121/12 i 101/13)

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o uređenju sudova (*Službeni glasnik RS*, br. 116/08, 104/09, 101/10, 31/11 – dr. zakon, 78/11 – dr. zakon, 101/11 i 101/13)

Zakon o sedištim i područjima sudova i javnih tužilaštava (*Službeni glasnik RS*, br. 101/13)

## Obrazovanje

Zakon o obrazovanju odraslih (*Službeni glasnik RS*, br. 55/13)

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (*Službeni glasnik RS*, br. 72/09, 52/11 i 55/13)

Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju (*Službeni glasnik RS*, br. 55/13).

Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju (*Službeni glasnik RS*, br. 55/13)

Zakon o izmenama i dopunama Zakona o visokom obrazovanju (*Službeni glasnik RS*, br. 76/05, 100/07 - autentično tumačenje, 97/08, 44/10, 93/12 i 89/13)

---

### 1.3.2 Program dostojanstvenog rada

---

„Program dostojanstvenog rada za Republiku Srbiju 2013-2017. godine“ predstavlja sporazum između Republike Srbije i Međunarodne organizacije rada, čiji su potpisnici i socijalni partneri, kojim se utvrđuju strateški prioriteti zajedničkog delovanja Međunarodne organizacije rada, Vlade Republike Srbije i socijalnih partnera. Sporazum je potpisan 19. juna 2013. u Ženevi na 102. zasedanju Međunarodne konferencije rada.

Utvrđene su **tri prioritetne oblasti** i unutar njih po tri željena ishoda:

#### 1. Jačanje kapaciteta državnih institucija i socijalnih partnera radi unapređenja funkcionisanja tržišta rada

Ishod 1.1: Stvoreno pravno i institucionalno okruženje koje omogućava potpunu realizaciju socijalnog dijaloga i neophodne uslove za dostojanstvena i produktivna radna mesta

Ishod 1.2: Povećan institucionalni kapacitet organizacija radnika i poslodavaca

Ishod 1.3: Unapređena primena međunarodnih radnih standarda.

## **2: Povećanje mogućnosti za zapošljavanje**

Ishod 2.1. Konstituenti delotvornije primenjuju politiku zapošljavanja na nacionalnom i regionalnom nivou

Ishod 2.2 U saradnji sa socijalnim partnerima razvijeni su i primenjeni aktivni programi tržišta rada orijentisani na mlade

Ishod 2.3 Stvoreno je podsticajno okruženje za razvoj produktivnih i održivih preduzeća koja pružaju dobre uslove rada

## **3: Jačanje sistema socijalne zaštite**

Ishod 3.1: Ojačana održivost i delotvornost sistema socijalne zaštite

Ishod 3.2: Unapređeni i pravičniji uslovi rada i uslovi bezbednosti i zaštite zdravlja na radu

Ishod 3.3: Jačanje delotvornosti sistema inspekcije rada za unapređenje uslova dostojanstvenog rada kroz informisanje, savetovanje i sprovođenje zakona

Prethodni Program dostojanstvenog rada za period 2008-2011 (PDR), čija je primena produžena do kraja 2012. u fokusu je imao podizanje kapaciteta države i socijalnih partnera kako bi se *poboljšalo upravljanje tržištem rada*.<sup>10</sup> Iako se u novom dokumentu konstatuje da se mora rešiti pitanje reprezentativnosti socijalnih partnera kako bi se postigao funkcionalan socijalni dijalog, čime se implicitno konstatuje loše stanje u

---

<sup>10</sup> Dokument Programa dostojanstvenog rada za Republiku Srbiju 2013-2017. godine, str. 13. Preuzeto 23.07.2014. sa

<http://www.minrzs.gov.rs/lat/dokumenti/rad/program-dostojanstvenog-rada>



ovoj oblasti, i navodi da je proces utvrđivanja novih prioritetnih oblasti i rezultata otpočeo procenama prethodnog, iz dokumenta se vidi da njegovoj izradi nije prethodila ozbiljna analiza rezultata.

Nasuprot, iznete *pouke* iz prethodne pomoći MOR-a Srbiji predstavljaju izraz želje da se nastavi sa sprovođenjem politika koje nisu dovele do podizanja kapaciteta partnera, unapređenja položaja radnika, povećanja zaposlenosti i ekonomskog i sveukupnog razvoja. Tu se posebno ističu *aktivne politike zapošljavanja*, kao i ocena da *politike usmerene ka unapređivanju mogućnosti za zapošljavanje mladih treba da budu obimnije*.<sup>11</sup>

---

<sup>11</sup> *Ibid.*, str. 14.



## 2. Uslovi rada

### 2.1 ZAPOSLENOST

Tokom prve polovine 2013. ukupna formalna zaposlenost u Srbiji je stagnirala, da bi u drugoj polovini godine polako opadala, zabeleživši 20.000 manje zaposlenih na kraju nego na početku godine. Istovremeno, nezaposlenost je pokazivala standardnu godišnju cikličnost: rast na početku godine, potom značajno smanjenje od proleća do jeseni (oko 32.000 nezaposlenih manje u oktobru nego u aprilu) usled veće dostupnosti sezonskih poslova, ali je broj nezaposlenih na kraju godine bio nešto niži nego na početku. Treba imati u vidu da ovi podaci ne obuhvataju zaposlene aktivne u neformalnoj ekonomiji, što ne ukazuje na prave razmere ekonomskih aktivnosti. Sa druge strane, ne pokazuje ni tačan broj

nezaposlenih, već među njih računa samo one koji se nalaze na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje, bez obzira da li su aktivni u neformalnoj ekonomiji, ali isključuje one koji aktivno tragaju za poslom ali nisu obuhvaćeni zvaničnom statistikom jer nisu prijavljeni na evidenciju NZS.

Mesec	Broj zaposlenih	Broj nezaposlenih
Januar	1.723.633	778.739
Februar	1.724.005	790.292
Mart	1.725.071	792.344
April	1.723.660	792.888
Maj	1.721.548	783.880
Jun	1.717.969	776.354
Jul	1.715.443	771.809
Avgust	1.709.139	760.737
Septembar	1.705.256	759.372
Oktobar	1.705.031	760.052
Novembar	1.703.769	762.638
Decembar	1.703.311	769.546

Tabela 14. Tržište rada tokom 2013. (NBS)

	2012.	2013.
Stopa aktivnosti	60,1	61,6
Stopa neaktivnosti	39,9	38,4
Stopa zaposlenosti	45,3	47,5
Stopa nezaposlenosti	24,6	23,0

Tabela 15. Statistika tržišta rada prema Anketi o radnoj snazi (RZS)

Istovremeno, nije došlo do smanjenja aktivnosti radne snage. Stopa aktivnosti na tržištu radne snage je blago povećana u odnosu na prethodnu godinu, ali je ipak daleko ispod ciljeva Nacionalne strategije za zapošljavanje 2005 – 2010. godine.<sup>12</sup>

Ciljevi strategije	Željene vrednosti 2010.	Ostvarene vrednosti 2013.
Povećanje stope aktivnosti	72%	62,2%
Povećanje stope zaposlenosti	67%	49,2%
Smanjenje stope nezaposlenosti	10,5%	21,0%
Smanjenje neformalne zaposlenosti	20,0%	25,0%

**Tabela 16.** Jaz između strateških ciljeva i realnih pokazatelja na tržištu rada

Ukupan broj zaposlenih sa formalnim ugovorom o radu je tokom 2013. u odnosu na prethodnu godinu smanjen za 0,7% ili za oko 12.000 zaposlenih (uzimajući u obzir godišnji prosek). Najveći pad je zabeležen u Vojvodini, a najmanji u Istočnoj i Južnoj Srbiji, ali te razlike nisu značajne.

Region	Broj zaposlenih 2012.	Broj zaposlenih 2013.	Razlika
Republika Srbija	1.727.000	1.715.000	-0,7%
Beograd	567.000	563.000	-0,7%
Vojvodina	448.000	443.000	-1,0%
Šumadija i Zapadna Srbija	405.000	404.000	-0,6%
Istočna i Južna Srbija	307.000	305.000	-0,4%

**Tabela 17.** Broj zaposlenih po regionima (RZS)

<sup>12</sup> Grupa autora (2013). Procena uticaja politika u oblasti zapošljavanja. Beograd: FREN, str 21.

Sektor	Broj zaposlenih 2012.	Broj zaposlenih 2013.	Indeks 2012 = 100
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	33.002	32.715	99,13
Rudarstvo	22.245	22.188	99,74
Prerađivačka industrija	289.286	287.147	99,26
Snabdevanje električnom energijom i gasom	28.148	27.950	99,30
Snabdevanje vodom i upravljanje otpadnim vodama	32.849	34.510	105,06
Građevinarstvo	71.198	67.195	94,38
Trgovina na veliko i malo	183.973	180.037	97,86
Saobraćaj i skladištenje	84.641	85.033	100,46
Usluge smeštaja i ishrane	20.306	19.945	98,22
Informisanje i komunikacije	39.936	40.258	100,81
Finansijska delatnost i osiguranje	39.245	37.186	94,85
Poslovanje nekretninama	3.030	3.056	100,86
Stručne, naučne, inovacione i tehničke delatnosti	54.219	56.491	104,19
Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti	29.805	34.726	116,51
Državna uprava i socijalno osiguranje	72.662	74.322	102,28
Obrazovanje	138.959	140.725	101,27
Zdravstvena i socijalna zaštita	160.884	160.021	99,46
Umetnost, zabava i rekreacija	22.339	22.645	101,37
Ostale uslužne delatnosti	14.386	11.933	82,95

Tabela 18. Broj zaposlenih po sektorima<sup>13</sup>

<sup>13</sup> Statistički godišnjak, Republički zavod za statistiku, str 62 – 63.

Međutim, ovaj blagi pad zaposlenosti nije pogodilo sve sektore istim intenzitetom: pad je bio najveći u sektoru *ostale uslužne delatnosti* (-17,1%), *građevinarstvo* (-5,6%) i *finansijske delatnosti i osiguranje* (-5,2%), dok su pojedini sektori doživeli rast zaposlenosti – *administrativne i pomoćne uslužne delatnosti* (16,5%), *snabdevanje vodom* (5,1%) i *stručne, naučne i inovacione delatnosti* (4,2%).

<b>Ukupno</b>	<b>656.120</b>
<b>Kraće od 1 meseca</b>	13.515
<b>1 -2 meseca</b>	20.419
<b>3 – 5 meseci</b>	47.345
<b>6 – 11 meseci</b>	75.984
<b>12 – 17 meseci</b>	72.172
<b>18 -23 meseca</b>	51.688
<b>24 – 47 meseci</b>	102.494
<b>4 – 6 godina</b>	103.217
<b>7 – 10 godina</b>	68.497
<b>10 godina i duže</b>	100.789

**Tabela 19.** Vremenska struktura nezaposlenosti (ARS)

Pored podataka o nezaposlenima, kao osobama koje aktivno traže posao, da bi se prikazala potpuna slika o tržištu rada u Srbiji, potrebno je pokazati i određene kategorije neaktivnog stanovništva, koje se sastoji od onih koji nisu zaposleni i ne traže aktivno posao. Najveće pojedinačne grupe neaktivnog stanovništva su penzioneri i oni na školovanju. Međutim, među neaktivnim stanovništvom se nalaze i kategorije onih koji bi želeli da rade. Prema Anketi o radnoj snazi, onih koji su prikazani u neaktivnom stanovništvu ali su želeli i mogli da rade bilo je 288.534. Pored toga, još

63.580 je onih koji su neaktivni i ne žele da rade zbog izgubljene nade u nalaženje posla. I na kraju, još 124.389 njih bi želelo ali ne može da radi zbog ličnih i porodičnih razloga, školovanja, bolesti ili nesposobnosti. Tek i sa ovim podacima dobija se jasnija slika tržišta rada u Srbiji.

## 2.2 PRAVA IZ RADNOG ODNOSA

### 2.2.1 Zarade

Zarade u Srbiji su tokom 2013. godine ostale na sličnom nivou kao i prethodne godine – nominalno su povećane 6.2%, ali su u realnim iznosima zapravo smanjene za 1,5%.

	Bruto	Neto
Januar	54.447	39.197
Februar	60.199	43.371
Mart	57.628	41.689
April	64.249	46.530
Maj	57.921	41.821
Jun	61.399	44.394
Jul	60.896	44.182
Avgust	61.797	44.770
Septembar	59.162	42.866
Oktobar	60.102	43.615
Novembar	60.893	44.120
Decembar	70.071	50.820

**Tabela 20.** Iznosi mesečnih bruto i neto zarada u Republici Srbiji (NBS)

Prosečna mesečna neto plata tokom 2013. godine je iznosila 44.000, a bruto plata 60.700 dinara. Iako novinski članci svake godine opisuju veliki rast decembarske a pad januarske mesečne plate u odnosu na prethodni mesec kao nešto neočekivano, to je u potpunosti u skladu sa dugogodišnjom praksom zbog broja radnih dana, uzimanja godišnjih odmora i isplata regresa koji se uzimaju u obzir pri obračunu prosečnih mesečnih primanja i drugih faktora.

Na visinu zarada najviše utiče produktivnost radnika. Obrazovanje je jedan od ključnih kanala akumulacije ljudskog kapitala, te je ono i veoma važno za povećanje produktivnosti. Dakle, radnici sa višim nivoom obrazovanja nemaju više zarade zbog obrazovanja samog po sebi, nego zato što imaju veće sposobnosti, na šta ukazuje njihov viši stepen obrazovanja. Kada se pogledaju podaci o obrazovanju radnika u Srbiji i visini prosečne zarade po obrazovnim grupama, povezanost obrazovanja i viših nivoa zarada je jasno uočljiva.

Ukupno	63.996
Visoka stručna sprema	98.779
Viša stručna sprema	66.116
Srednja stručna sprema	55.257
Niža stručna sprema	39.709
Visokokvalifikovani	72.104
Kvalifikovani	48.037
Polukvalifikovani	39.512
Nekvalifikovani	36.997

**Tabela 21.** Bruto zarade, prema nivou obrazovanja (RZS)



Premija obrazovanja u Srbiji je relativno visoka kada se uporedi odnos zarada – kod manuelnih radnika visokokvalifikovani zarađuju dva puta više od onih nekvalifikovanih. Kod formalnog školskog obrazovanja je taj odnos čak nešto viši i iznosi 2,5.

### 2.2.2 Rad na crno

Smanjivanje broja formalno zaposlenih uz istovremeno smanjenje registrovanih nezaposlenih i povećanje stope aktivnosti upućuje na povećanje neformalne zaposlenosti, tj. radnika koji obavljaju ekonomske aktivnosti u sivoj ekonomiji. Prema Anketi o radnoj snazi, zaposlenom osobom se smatra ona koja u datoj nedelji radila plaćeni posao (u novcu ili naturi) barem jedan sat, kao i osobe koje su formalno zaposlene iako nisu te nedelje radile. Ova definicija je mnogo šira jer među zaposlene računa i one koji su zaposleni u sivoj ekonomiji, kao i pomažuće članove domaćinstva. Na osnovu razlike između formalno zaposlenih i zaposlenih na osnovu Ankete o radnoj snazi se dobija procena broja onih koji rade u neformalnoj ekonomiji. Tokom 2013. godine je došlo do velikog povećanja broja ljudi koji rade na crno za čak 94.259 osoba (skoro za petinu više nego prethodne godine).

	2012.	2013.
<b>Aktivni u neformalnoj ekonomiji (rad na crno)</b>	501.295	595.554

**Tabela 22.** Procena broja neformalno zaposlenih radnika (ARS)

U 2013. inspektori rada su u vršenju inspekcijskog nadzora zatekli 5.523 lica na *faktičkom radu*, a nakon preduzetih mera inspektora rada poslodavci su zasnovali radni odnos sa njih 4.290.<sup>14</sup>

Godina	Ukupan broj nadzora	Broj lica koja su obuhvaćena nadzorom	Broj lica koja su zatečena na crno	Broj lica kojima je nakon nadzora zasnovan radni odnos
2008.	42.595	306.416	9.054	6.394
2009.	40.222	357.498	5.734	4.178
2010.	37.747	558.536	5.228	3.925
2011.	33.920	503.613	5.744	4.314
2012.	31.496	493.140	5.974	4.515
2013.	30.252	545.587	5.523	4.290

**Tabela 23.** Kontrola rada na crno 2008-2013. (Inspektorat za rad)

U zvaničnu statistiku ne ulazi obračun plata zaposlenih u neformalnoj ekonomiji. Imajući u vidu uzroke sive ekonomije i rada na crno, među kojima su glavni visoko oporezivanje rada, visina minimalne nadnice, zadovoljavanje pojedinih skupih tehničkih standarda, može se sa velikom dozom sigurnosti očekivati da su plate zaposlenih na crno niže nego u formalnoj ekonomiji, pored toga što oni uglavnom ne uživaju druge pogodnosti iz radnog zakonodavstva jer svoja prava ne mogu da pravno zaštite, a koja se tiču isplate novčanih sredstava koja su vezana za radne odnose – regrese za godišnji odmor, plaćeno odsustvo, minuli rad i druga,

<sup>14</sup> Ključne aktivnosti Inspektorata za rad u 2013. godini, str. 1. Dokument dobijen 17.12.2014. po zahtevu za pristup informacijama od javnog značaja, umesto traženog Izveštaja o radu Inspektorata za rad za 2013. godinu.

što dodatno utiče na to da su zarade zaposlenih u neformalnoj ekonomiji dosta niže.

---

### 2.2.3 Porezi i doprinosi

---

Glavni uticaj na visinu zarada zaposlenih ima produktivnost rada – Srbiju karakteriše postojanje tzv. dualnog tržišta rada – činjenice da postoje dva jasno omeđena prostora gde se pojavljuju učesnici na tržištu rada. Prvi, na kome se nalaze zaposleni visoke produktivnosti, zastupljen je u formalnoj ekonomiji, dok je drugi rezervisan za radnike u sivoj ekonomiji gde se nalaze oni sa najnižom produktivnošću (jer da je njihova produktivnost viša, bilo bi isplativo zaposliti ih u formalnom sektoru). Značajan uticaj na tzv. *mini* i *midi* poslove (one sa nepunim radnim vremenom) i njihov beg u sivu zonu ima postojanje minimalnih iznosa za socijalne doprinose, pre svega na poslovima sa nižom dodatnom vrednošću tj. nižim iznosima zarada. Da bi neka osoba bila formalno zaposlena, ona mora da plaća socijalne doprinose obračunate na bruto platu, ali taj iznos ne sme biti manji od propisanog.

S obzirom na to da je minimalna stopa doprinosa blizu iznosa minimalne zarade, ovo ne pogađa radnike koji rade puno radno vreme jer je njihova osnovica za doprinose nešto viša, ali zato snažno pogađa one koji rade nepuno radno vreme, naročito manje od pola radnog vremena i sa nižim zaradama. U njihovom slučaju opterećenje zarade socijalnim doprinosima nije 24% bruto zarade u 2013. godini već znatno više, što ukazuje na znatnu regresivnost koju ima trenutni sistem socijalnih doprinosa na niske iznose zarada usled postojanja minimalnih socijalnih doprinosa.

	Neto zarada	Ukupni doprinosi za PIO	Kao % neto zarade
Prosečna zarada	44.000	14.688	33,38%
Zarada između prosečne i minimalne	33.000	10.922	33,09%
Minimalna zarada (184 radna časa)	21.160	6.868	32,45%
Iznos za pola radnog vremena za prosečnu zaradu	22.000	7.156	32,52%
Iznos za pola radnog vremena za zaradu između prosečne i minimalne	16.500	5.273	31,95%
Iznos za pola radnog vremena za minimalnu zaradu	11.000	5.273	47,93%

**Tabela 24.** Odnos doprinosa za PIO u odnosu na neto zaradu

Jedno od mogućih rešenja za ovaj problem koji inicira beg radnika koji rade niže plaćene poslove sa nepunim radnim vremenom u sivu ekonomiju je smanjenje minimalnih stopa doprinosa. Ovo pitanje je povezano ne samo sa fiskalnom politikom (jer fiskalni efekti tj. moguće smanjenje ili povećanje poreskih prihoda uvođenjem ove mere još nisu ispitani), nego i sa populacionom i socijalnom, imajući u vidu da su na ovakvim poslovima uglavnom angažovane žene i stanovnici ruralnih i manje razvijenih krajeva. Primer Nemačke, gde *part time* poslovi (podeljeni na *mini* i *midi* varijante, u zavisnosti od toga koliki procenat punog radnog vremena je u pitanju) bivaju podvrgnuti nižim stopama za socijalne doprinose, koje se polako dižu kako se ispunjenost punog fonda radnih časova povećava. To je svakako jedan (iako ne i jedini) razlog boljih performansi na tržištu rada Nemačke nego drugih zemalja Evrope.

Iznos stope minimalnih doprinosa je tokom 2013. kvartalno usklađivan sa zakonskim faktorima koji predviđaju da oni čine 35% od prosečne mesečne zarade (prema Zakonu o doprinosima za obavezno

penzijsko osiguranje), ali on nije značajnije menjan jer nije bilo veće volatilnosti zarada.

Iznos osnovice	Period primene
20.022	01.11.2012 - 31.01.2013.
21.216	01.02.2013 - 30.04.2013.
20.090	01.05.2013 - 31.07.2013.
21.416	01.08.2013 - 31.10.2013.
21.210	01.11.2013 - 31.01.2014.

**Tabela 25.** Minimalna osnovica za socijalne doprinose

Oporezivanje rada u Srbiji ima odlike cedularnog i sintetičkog poreza, istovremeno u sebi spajajući progresivne, proporcionalne i regresivne odlike, te se stoga sa pravom može reći da koherentan sistem oporezivanja dohotka od rada u Srbiji ne postoji, nego da je on skup različitih mera. Ono što jeste sigurno je da je porez na prihode od rada u Srbiji jako visok.

Odlika sistema oporezivanja rada u Srbiji je to da razlika između neto i bruto zarade nije ista kao u ostalim evropskim zemljama, osim u onima koje su isto nastale raspadom SFRJ. Razlika je u tome što u drugim zemljama izraz bruto označava ukupne troškove, a neto prihod posle plaćanja svih obaveza, dok u Srbiji to nije slučaj. Oporezivanje zarada u Srbiji se vrši u odnosu na bruto platu (koja je obavezni deo ugovora o radu), tako što se iz nje izdvoje sume za porez na dohodak, te socijalne doprinose po zakonski utvrđenim stopama, što na kraju ostavlja neto platu koju prima zaposleni. Međutim, pored toga i poslodavac je u obavezi da plati socijalne doprinose koji se obračunavaju na bruto platu, ali u nju nisu uključeni.

Ovo ostavlja dosta prostora za fiskalnu iluziju jer se ne vide tačno ukupni troškovi države na dohodak od zarade iz razloga što se dobar deo opterećenja zarada ne vidi od strane zaposlenih. Osim toga, ovakav način obračuna zarade dovodi do konfuzije na šta se misli pod bruto platom, te se često koriste izrazi bruto 1 (cifra iz ugovora o radu) i bruto 2 (svi ukupni troškovi poslodavca).

Stopa poreza na dohodak je u 2013. iznosila 12%, da bi promenama poreskih zakona bila smanjena na 10%. Ovaj poreski oblik je proporcionalan, sa blagom odlikom progresivnosti usled uvođenja neoporezivog dela zarade. Ovaj cenzus se primenjuje na bruto zaradu, tj. od bruto zarade se oduzme neoporezivi iznos što čini poresku osnovicu za naplatu poreza.

Iznos	Datum primene
7.822	01.02.2012 – 31.01.2013.
8.776	01.02.2013 – 31.05.2013.
11.000	01.06.2013 – 31.01.2014.

**Tabela 26.** Neoporezivi iznos zarade

Socijalni doprinosi se dele na doprinose za penzijsko–invalidsko osiguranje, zdravstveno osiguranje i osiguranje za slučaj nezaposlenosti. Tokom 2013. na bruto platu su se obračunavale osnovice od 13% za PIO fond, 6,15% za RFZO i 0,75% za nezaposlenost, koje su se izdvajale iz plate radnika, da bi poslodavac plaćao dodatno još 11% za PIO, 6,15% za RFZO i 0,75% za nezaposlenost.

Takođe postoje i maksimalni iznosi za plaćanje socijalnih doprinosa za penzijsko osiguranje, koji iznose petostruki iznos prosečan zarade. Ovaj

iznos se računa svakog meseca na osnovu podataka o visini zarade iz prethodnog meseca.

	Stopa na bruto platu	Primer na prosečnu zaradu
Porez na dohodak	10%	5.020
PIO doprinosi na teret radnika	13%	7.956
RFZO doprinosi na teret radnika	6,15%	3.764
Doprinosi za slučaj nezaposlenosti na teret radnika	0,75%	495
PIO doprinosi na teret poslodavca	11%	6.732
RFZO doprinosi na teret poslodavca	6,15%	3.764
Doprinosi za slučaj nezaposlenosti na teret poslodavca	0,75%	495
<b>Ukupni PIO doprinosi</b>		<b>14.688</b>
<b>Ukupni RFZO doprinosi</b>		<b>7.528</b>
<b>Ukupni doprinosi za slučaj nezaposlenosti</b>		<b>918</b>
<b>Ukupni porezi i doprinosi</b>		<b>28.153</b>
<b>Neto plata</b>		<b>44.000</b>
<b>Bruto plata (bruto 1)</b>		<b>61.120</b>
<b>Ukupni troškovi poslodavca (bruto 2)</b>		<b>72.153</b>

**Tabela 27.** Obračun poreza i doprinosa na iznos prosečne plate u Republici Srbiji

Ovo zakonsko rešenje umanjuje trenutne prihode PIO fonda na osnovu doprinosa, ali takođe i buduće rashode na osnovu plaćanja penzija što dovodi do ravnomernijih iznosa penzija. Međutim, ovo rešenje ima i regresivni karakter na visokim zaradama, tj. da ljudi sa većim prihodima plaćaju proporcionalno manje iznose poreza. Zbog te regresivnosti je uveden godišnji porez na dohodak građana koji se plaća na prihode veće od

trostruke prosečne godišnje zarade koja je iznosila 728.496 dinara, tako da je cenzus za plaćanje ovog poreskog oblika je bio 2.185.488 dinara. Postojanje odbitaka od poreza je moguće do 50% poreske osnovice na osnovu izdržavanja članova domaćinstva, a osnovica se oporezuje sa iznosom od 10% na iznos preko trostruke godišnje plate, i 15% na iznos preko šestostruke prosečne godišnje plate (4.370.976 dinara).

Poreski klin je razlika između ukupnih troškova za zaradu radnika i sume koja mu je isplaćena za njegov rad i iskazuje se u procentima. On je u Srbiji tokom 2013. bio visok i na nepromenjenom nivou od 37% do 39% za iznose između minimalne i prosečne zarade u odnosu na prethodne godine. Ukupan poreski klin je blago izdiferenciran u odnosu na visinu zarade zbog postojanja neoporezivog dela zarade i maksimalnih iznosa za doprinose za PIO.

	Neto iznos	Poreski klin u odnosu na neto platu	Poreski klin u odnosu na bruto platu	Poreski klin u odnosu na ukupne troškove
Minimalna zarada	21.160	59%	44%	37%
Prosečna zarada	44.000	64%	46%	39%
Dvostruka prosečna zarada	146.156	67%	47%	40%
Desetostruka prosečna zarada	440.000	39%	31%	28%

**Tabela 28.** Poreski klin pri oporezivanju rada

Sistem oporezivanja rada u Srbiji zbog visokih poreskih stopa ostaje jedan od generatora sive ekonomije i visoke nezaposlenosti. Međutim, kako



je to jedan od izdašnih poreskih oblika u Srbiji čiji su prihodi raspoređeni različitim državnim entitetima (nezavisnim socijalnim fondovima PIO i RFZO, lokalnim samoupravama i republičkoj vladi), teško je izvršiti bilo kakvo radikalno smanjenje poreskih nameta jer je pre toga neophodno smanjiti rashode. Ovo je naročito zahtevno u trenutku kada se vrši fiskalna konsolidacija usled neodrživo visokog budžetskog deficita. Stoga bilo kakvo eventualno smanjenje nameta na rad mora biti praćeno smanjenjem državnih rashoda i povećanjem prihoda od poreza na potrošnju, pre svega poreza na dodatu vrednost, da bi smanjenje bilo izvodljivo a da ne dovede do neodrživog republičkog budžeta. Ovo dugoročno predstavlja veliki politički izazov donosiocima odluka u Srbiji, ali je jedan od velikih reformskih poteza koji može da donese velike ekonomske benefite za celo društvo kroz veći broj radnih mesta, smanjenje nezaposlenosti i rada u neformalnoj ekonomiji i viši dohodak.

### **2.3 MIRNO REŠAVANJE RADNIH SPOROVA**

Republička agencija za mirno rešavanje radnih sporova osnovana je 2005, a njene nadležnosti proširene su 2009. godine, kada su povećani i njeni kapaciteti kroz povećanje broja miritelja i arbitara.

Agencija je posebna organizacija Vlade, koja obavlja poslove mirnog rešavanja kolektivnih i individualnih sporova, izbora miritelja i arbitara, vođenja Imenika miritelja i arbitara, stručnog usavršavanja miritelja i arbitara, odlučivanja o izuzeću miritelja i arbitara, evidencije o postupcima mirnog rešavanja radnih sporova, kao i druge poslove određene zakonom.

Nadležnosti Agencije u kolektivnim radnim sporovima su: zaključivanje, izmene, dopune i primena kolektivnog ugovora; primena opšteg akta (pravilnik o radu i sporazum poslodavca i sindikata) kojim se regulišu prava, obaveze i odgovornosti zaposlenih, poslodavca i sindikata; ostvarivanje prava na sindikalno organizovanje i delovanje; štrajk; ostvarivanje prava na informisanje, konsultovanje i učešće zaposlenih u upravljanju.

Nadležnosti Agencije u individualnim radnim sporovima su: diskriminacija i zlostavljanje na radu; otkaz ugovora o radu; ugovaranje i isplata minimalne zarade; spor povodom pojedinačnih prava utvrđenih kolektivnim ugovorom, drugim opštim aktom ili ugovorom o radu - naknada troškova za ishranu u toku rada, naknada troškova za dolazak i odlazak sa rada, isplata jubilarne nagrade, isplata regresa za korišćenje godišnjeg odmora.

U Agenciji je angažovano ukupno sedam lica, od čega dva državna službenika na položaju, četiri državna službenika i jedan nameštenik.<sup>15</sup>

Od juna 2005. zaključno sa 2013. godinom pokrenuto je ukupno 12.592 postupaka mirnog rešavanja radnih sporova, od čega je rešeno 4.451 individualnih i 85 kolektivnih.<sup>16</sup>

Tokom 2013. godine pokrenuto je više postupaka vezanih za kolektivne radne sporove nego prethodnih godina, njih 25, dok je rešeno 10. U privatnom sektoru pokrenuta su samo tri postupka, a kada je u pitanju javni sektor, najviše u preduzećima u državnom vlasništvu (12), zatim javnim

---

<sup>15</sup> Republička agencija za mirno rešavanje radnih sporova (2014). *Informator o radu*, str. 4.

<sup>16</sup> *Ibid.*, str. 8-10.

službama (4), javnim komunalnim preduzećima (3), lokalnoj samoupravi (1), dok se dva postupka odnose na granski nivo. Kada je u pitanju predmet spora, najčešće je bio u pitanju štrajk (16), zatim zaključivanje, izmene, dopune i primena kolektivnog ugovora (4), zarade (1) i pravo na sindikalno organizovanje (1), dok u tri slučaja nije poznat predmet spora.

	Individualni radni sporovi		Kolektivni radni sporovi	
	podneto	rešeno	podneto	rešeno
2005.	857	269	10	5
2006.	4.997	1.659	17	11
2007.	3.410	1.110	16	9
2008.	958	305	-	7
2009.	789	266	-	12
2010.	249	77	-	10
2011.	837	279	-	8
2012.	-	239	20	9
2013.	251	64	25	10

**Tabela 29.** Broj primljenih i rešenih radnih sporova u periodu 2005-2013.

Posebno su uočljive velike oscilacije u pogledu broja individualnih radnih sporova prethodnih godina, što zahteva posebnu analizu predmeta. Tokom 2013. pokrenuto ih je 251, od čega je za 161 predlog donet zaključak o obustavi postupka, za 64 predloga uz dobijenu saglasnost arbitar je doneo rešenje, za 9 predloga Agencija nije nadležna, za 9 predloga postupak nije okončan u posmatranom periodu, 5 predloga je upućeno na preciziranje predloga, za 2 predloga upućen odgovor na zahtev za rešavanje spora koji nisu u nadležnosti Agencije, dok je u jednom slučaju stranka povukla predlog za rešavanje radnog spora.

## 2.4 BEZBEDNOST I ZDRAVLJE NA RADU

Tokom 2013. Inspektorat za rad izvršio je 16.108 nadzora, kojima je obuhvaćeno 269.186 zaposlenih. Doneto je 4.517 rešenja o otklanjanju nedostataka, doneta su 452 rešenja o zabrani rada na mestu rada zbog opasne pojave koja može da ugrozi bezbednost i zdravlje zaposlenih, podneto je 26 prijava za pokretanje krivičnog postupka protiv odgovornih lica zbog osnovane sumnje da su počinili krivično delo izazivanja opasnosti neobezbeđenjem mera bezbednosti i zdravlja na radu, kao i 950 zahteva za pokretanje prekršajnog postupka.<sup>17</sup>

	Ukupno	Smrtnih	Kolektivnih	Teških sa smrtnim ishodom	Teških	Lakih
2010.	1.322	35	29	-	1.026	232
2011.	1.082	28	24	18	958	54
2012.	1.243	26	24	13	1.003	177
2013.	1.146	24	14	11	849	248

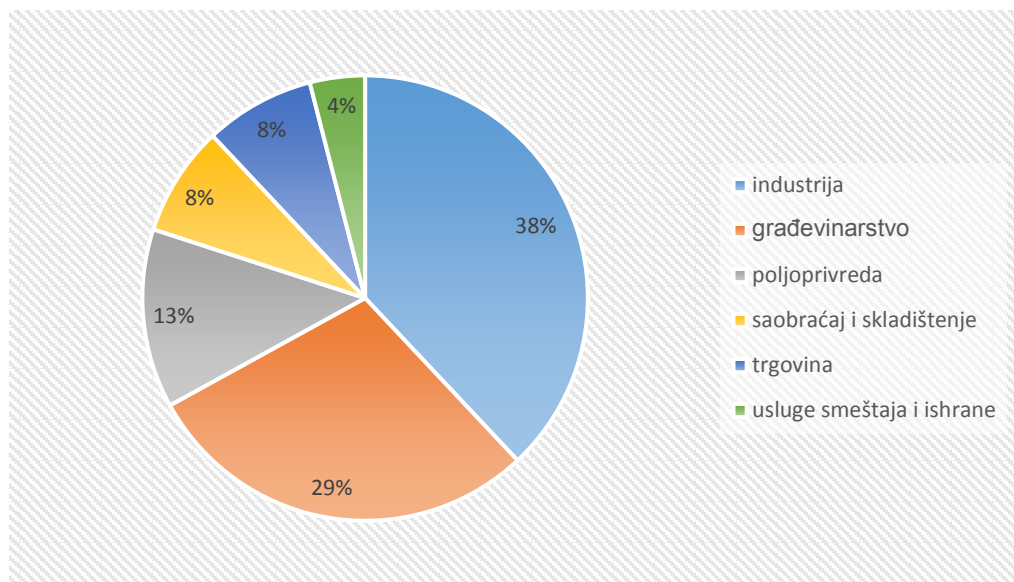
**Tabela 30.** Inspeksijski nadzor povodom povreda na radu 2010-2013. (Inspektorat za rad)

Broj povreda na radu u 2013. je na nivou proseka u prethodne tri godine. Značajan je trend kontinuiranog smanjenja broja smrtnih, teških i kolektivnih povreda na radu u periodu od 2010. Broj smrtnih povreda za četiri godine smanjen je za više od 30%, broj teških povreda 17%, a broj kolektivnih za više od 50%.

Najveći broj smrtnih povreda zabeležen je u sektorima industrije i građevinarstva, koje predstavljaju 2/3 ukupnog broja smrtnih povreda povodom kojih je vršen inspeksijski nadzor. Smrtne povrede zabeležene su i

<sup>17</sup> Ključne aktivnosti Inspektorata za rad u 2013. godini, str. 2.

u sektorima poljoprivrede, saobraćaja i skladištenja, trgovine na veliko i malo i usluga smeštaja i ishrane.<sup>18</sup>



**Grafikon 3.** Smrtne povrede na radu u 2013. po delatnostima (Inspektorat za rad)

### 2.4.1 Savet za bezbednost i zdravlje na radu

Vlada Republike Srbije formirala je Savet za bezbednost i zdravlje na radu,<sup>19</sup> čiji su zadaci da:

- daje inicijative za donošenje propisa u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu,
- daje inicijativu za izradu nacionalnog programa razvoja bezbednosti i zdravlja na radu,
- svojim delovanjem doprinosi približavanju različitih stavova učesnika u socijalnom dijalogu u ovoj oblasti,

<sup>18</sup> *Ibid.*, str. 3.

<sup>19</sup> Odluka o obrazovanju Saveta za bezbednost i zdravlje na radu, *Službeni glasnik RS*, br. 40/05 i 71/07.

- inicira preventivnu politiku po svim pitanjima koja se odnose na bezbednost i zdravlje na radu.

U martu 2013. Vlada je razrešila predsednika i deset članova Saveta i imenovala nove.<sup>20</sup> Za predsednika je imenovana državna sekretarka u Ministarstvu rada, zapošljavanja i socijalne politike Stana Božović. Od šesnaest članova Saveta, sedam su predstavnici države, dva predstavnika sindikata, jedan predstavnik udruženja poslodavaca, dva predstavnika strukovnih udruženja i četiri univerzitetska profesora.

---

#### 2.4.2 Strategija bezbednosti i zdravlja na radu od 2013. do 2017.

---

Vlada je u novembru 2013. donela Strategiju bezbednosti i zdravlja na radu u Republici Srbiji za period od 2013. do 2017. godine.<sup>21</sup> Kao opšti cilj proklamovano je unapređenje i očuvanje zdravlja radno aktivnog stanovništva, pri čemu se teži smanjenju povreda na radu za 5%.

Pojedinačni ciljevi Strategije su:

1) donošenje zakona, podzakonskih propisa i drugih opštih akata o bezbednosti i zdravlju na radu u cilju usaglašavanja sa propisima EU i MOR-a, kao i njihova implementacija i istovremeno podsticanje socijalnih partnera da se pitanja bezbednosti i zdravlja na radu pre svega regulišu kroz sistem kolektivnog pregovaranja;

2) dalje razvijanje i usvajanje mehanizama i procedura za sprovođenje propisa o bezbednosti i zdravlju na radu (integrisana inspekcija rada);

---

<sup>20</sup> Rešenje o razrešenju i imenovanju predsednika i članova Saveta za bezbednost i zdravlje na radu, *Službeni glasnik RS*, br. 22/13.

<sup>21</sup> Strategija bezbednosti i zdravlja na radu u Republici Srbiji za period od 2013. do 2017. godine. *Službeni glasnik RS*, br. 100/13.

- 3) utvrđivanje opcija za uvođenje posebnog osiguranja od povreda na radu i profesionalnih oboljenja, radi obezbeđivanja naknade štete;
- 4) podizanje svesti o važnosti zdravlja i bezbednosti na radu kod učenika u osnovnom i srednjem obrazovanju i vaspitanju;
- 5) kontinuirana edukacija/obuka stručnih i odgovornih lica za bezbednost i zdravlje na radu i drugih lica u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu;
- 6) uvođenje jedinstvenog registra povreda na radu;
- 7) unapređenje uloge službe medicine rada u sistemu bezbednosti i zdravlja na radu kroz praćenje zdravstvenog stanja zaposlenih;
- 8) promocija kulture prevencije i primera dobre prakse u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu na svim nivoima organizovanja poslodavaca, zaposlenih, obrazovnih ustanova i države (udruženja poslodavaca, sindikati, inspekcija rada, školstvo, fondovi za penzijsko i invalidsko osiguranje i zdravstveno osiguranje, i dr.).

## 2.5 OBRAZOVANJE

Obrazovni profil radne snage u Srbiji nije povoljan po dugoročni razvoj. Obrazovna struktura radno sposobnog stanovništva je takva da samo 16% njih ima visoko ili više obrazovanje, a 34,5% samo osnovnu školu ili manje obrazovanja od toga. Obrazovna struktura zaposlenih uglavnom preslikava takvo stanje, iako je ono nešto bolje, jer se određeni deo stanovništva sa najnižim nivoom obrazovanja sastoji od starijih ljudi koji više nisu aktivni na tržištu rada, te je udeo onih sa završenom srednjom školom ili višim obrazovanjem nešto viši kod kategorije zaposlenog stanovništva nego u opštoj populaciji.

Ovakvo stanje ukazuje da je problem visoke nezaposlenosti u Srbiji strukturne prirode, ne samo na strani ponude rada, nego i na strani tražnje za radom – razvoj modernih industrija zahteva radnu snagu sa određenim znanjima i veštinama, koja se brzo prilagođava promenama i može da stalno napreduje i usavršava se. Nažalost, izgleda da značajan deo radne snage u Srbiji ne zadovoljava ove standarde, barem mereno obrazovnim kvalifikacijama.

	Radno sposobno stanovništvo	%	Aktivno stanovništvo	%	Zaposleni	%	Nezaposleni	%
<b>Ukupno</b>	6,123,967	100	2,966,838	100	2,310,718	100	656,120	100
<b>Bez škole</b>	140,950	2.30	18,308	0.62	14,507	0.63	3,801	0.58
<b>Nepotpuna osnovna škola</b>	648,392	10.59	136,676	4.61	122,443	5.30	14,233	2.17
<b>Osnovna škola</b>	1,330,442	21.73	451,761	15.23	350,376	15.16	101,386	15.45
<b>Srednja škola</b>	3,002,440	49.03	1,725,409	58.16	1,304,566	56.46	420,842	64.14
<b>Viša škola</b>	368,054	6.01	203,439	6.86	162,680	7.04	40,759	6.21
<b>Visoko obrazovanje</b>	633,688	10.35	431,245	14.54	356,146	15.41	75,099	11.45

**Tabela 30.** Aktivnost na tržištu rada prema obrazovnom profilu (ARS)

Obrazovanje je usko povezano sa postojanjem dugoročne nezaposlenosti. Tokom perioda posle završetka školovanja je posebno bitno pronaći posao u struci zbog procesa gubitka znanja i veština koje su stečene školovanjem dok istovremeno dolazi do inovacija i novih saznanja u struci – ovaj proces jeste postepen, ali je uvreženo mišljenje da je dve godine rok posle koga je ozbiljno narušen nivo znanja osobe koja traži posao, ili ono postaje značajno manje savremeno. Ovo je posebno važno kod onih koji imaju više ili visoko obrazovanje – tehnološki proces utiče na



konstantne promene u načinu organizacije posla, a on je najviše zastupljen u profesijama gde je neophodno visoko obrazovanje. Kratkoročnom nezaposlenošću se smatra period traganja za poslom kraći od godinu dana, dok se sve preko toga smatra dugoročnom nezaposlenošću.

Srbiju već dugi niz godina karakteriše veliki udeo dugoročne nezaposlenosti, ali je on više vezan za starije radnike sa srednjim ili nižim obrazovanjem iz industrijskih grana sa zastarelim tehnologijama, *gubitnike u tranziciji*. Tako je tokom 2013. godine oko 604.000 nezaposlenih na posao čekalo duže od godinu dana, od kojih čak 100.000 duže od deset godina.



## 3. Industrijski odnosi

### 3.1 SOCIJALNI PARTNERI

---

#### 3.1.1 Sindikati

---

Poslednja decenija XX veka predstavljala je period u kom su sindikati, opterećeni socijalističkim nasleđem i društveno-političkim kontekstom, umesto obavljanja svojih primarnih funkcija imali značajnu ulogu u političkim procesima. U tim procesima najčešće nisu bili vođeni vrednosno-ideološkim pozicijama i interesima radnika u užem smislu, već svrstavanjem u odnosu na aktere na političkoj sceni, koja se tokom tog perioda sve više polarizovala, što je kulminiralo 2000. godine.

Do raščičavanja sindikalne scene nije došlo ni nakon političkih promena. Stare podele ostale su aktuelne i u novom kontekstu, dok su pojedini sindikati direktno participirali u novoj vlasti.<sup>22</sup>

Sistem uspostavljen **2004. godine** predstavljao je rezultat trgovine pojedinih sindikata (UGS Nezavisnost) nezadovoljnih svojim statusom u periodu nakon 2000. i političkih partija (G17 i Demokratska stranka Srbije).<sup>23</sup> Nakon formiranja nove vlade 2004. godine, navedene stranke činile su osovinu vladajuće koalicije, a kao rezultat trgovine usvojeni su **novi Zakon o radu i Zakon o socijalno ekonomskom savetu**. U sastav Socijalno-ekonomskog saveta na strani sindikata ušli su **Savez samostalnih sindikata Srbije i UGS Nezavisnost**.

Novi Zakon o radu objavljen je 15. marta 2005. Socijalno-ekonomski savet konstituisan je 28. marta 2005. Zakon je predvideo da reprezentativnost sindikata i udruženja poslodavaca za teritoriju Republike Srbije utvrđuje ministar rada, na predlog Odbora za utvrđivanje reprezentativnosti (čl. 224). U sastav Odbora ušli su predstavnici dva sindikata i udruženja poslodavaca kojima je prethodno utvrđena reprezentativnost. **Tim činom uspostavljen je sistem koji se održao sve do danas** i pored promena vladajuće garniture. Zakon o radu utvrdio je mehanizam za utvrđivanje **reprezentativnosti** koji je praktično onemogućio

---

<sup>22</sup> Ministar rada i zapošljavanja u Vladi Republike Srbije u periodu 2001-2004. bio je Dragan Milovanović ispred Asocijacije slobodnih i nezavisnih sindikata.

<sup>23</sup> UGS Nezavisnost zaključio je sporazume sa dvema strankama pred parlamentarne izbore održane 28. decembra 2003:

- „Socijalni pakt o zapošljavanju i razvoju – stub privredne transformacije i društvene stabilnosti Srbije u periodu 2004-2009“, zaključen između UGS Nezavisnost i G17 plus 22.12.2003.

- „Sporazum o razvoju ravnopravnog socijalnog dijaloga i zaključivanju socijalnog pakta“, zaključen između UGS Nezavisnost i Demokratske stranke Srbije 24.12.2003.

učešće drugih socijalnih partnera u institucionalizovanom socijalnom dijalogu. Mehanizam počiva na kompatibilnim interesima socijalnih partnera i vlasti i **trgovini uticajem**. Socijalni partneri, većinom nelegitimni, žele da zadrže svoje pozicije po svaku cenu, dok se interes vlasti ogleda u kontroli socijalnih partnera.

Reprezentativnost Saveza samostalnih sindikata Srbije utvrđena je 26. maja 2004, a UGS Nezavisnost 8. septembra 2004. od strane **Komisije** koja je obrazovana na osnovu **Uputstva o načinu utvrđivanja reprezentativnosti sindikata na nivou Republike Srbije** od 1. aprila 2004. Unija poslodavaca dostavila je 25. maja 2004. Ministarstvu rada, zapošljavanja i socijalne politike dokaze o članstvu. Na osnovu toga, Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike izdalo je **uverenje o reprezentativnosti** za sva tri socijalna partnera- Savez samostalnih sindikata Srbije, UGS Nezavisnost i Uniju poslodavaca Srbije **10. januara 2005.**

Haotičnost sindikalne scene postajala je vremenom sve veća. Pitanje (ne)reprezentativnosti predstavlja stalni izvor sporenja i sukoba među sindikatima, a situacija je dodatno pogoršana krajem 2009. kada je **blokirani rad Odbora za utvrđivanje reprezentativnosti** izlaskom članova Saveza samostalnih sindikata Srbije. U politički izuzetno osetljivom periodu u uslovima ekonomske krize, dok sindikati širom Evrope organizuju masovne proteste, Savez samostalnih sindikata Srbije različitim pritiscima i trgovinom uspeva da krajem godine obezbedi potvrdu reprezentativnosti, tako što je resorni ministar prvi put iskoristio zakonsku mogućnost da donese rešenje bez predloga Odbora.

Blokada rada Odbora formalno je trajala do marta 2011, ali problemi ni nakon toga nisu rešeni. Ministar rada u februaru i martu 2011. donosi **rešenja o reprezentativnost Konfederacije slobodnih sindikata** na republičkom nivou za 11 delatnosti, a 3. maja 2012, u jeku izborne kampanje, i rešenje o reprezentativnosti za teritoriju Republike, ponovo bez pribavljenog mišljenja Odbora za utvrđivanje reprezentativnosti.

UGS Nezavisnost i Savez samostalnih sindikata u više navrata su najavljivali podnošenje krivične prijave zbog *nezakonite dodele odluke o reprezentativnosti* protiv tadašnjeg ministra rada Rasima Ljajića i državne sekretarke u Ministarstvu Snežane Lakićević.<sup>24</sup> Upravni sud odbio je tužbu Saveza samostalnih sindikata Srbije protiv rešenja Ministarstva rada i socijalne politike br. 110-00-1269/2009-02.<sup>25</sup> **Konfederaciji slobodnih sindikata do danas nije omogućeno učešće u radu Socijalno-ekonomskog saveta.** Krajem 2012. Konfederacija je zbog ignorisanja zahteva za učešće u radu Socijalno-ekonomskog saveta podnela krivičnu prijavu protiv tada predsedavajućeg Nebojše Atanackovića.<sup>26</sup>

U međuvremenu, sve tri strane imale su svog predstavnika kao predsedavajućeg Socijalno-ekonomskog saveta, uključujući i Vladu. Jasno je da postoji saglasnost vlasti i socijalnih partnera koji učestvuju u radu Socijalno-ekonomskog saveta da Konfederaciju slobodnih sindikata treba onemogućiti da učestvuje u socijalnom dijalogu. U isto vreme,

---

<sup>24</sup> Sindikati tuže Ljajića (2012, 4. jun). *Radio-televizija Srbije*. Preuzeto sa <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Društvo/1115214/Sindikati+tuže+Ljajića+.html>

<sup>25</sup> Presuda Upravnog suda 6Y 8455/12 od 29.7.2012.

<sup>26</sup> Krivična prijava protiv Nebojše Atanackovića, predsedavajućeg Socijalno-ekonomskog saveta Republike Srbije (2012, 12. decembar). *Medija centar*. Preuzeto sa [http://www.mc.rs/mc\\_press\\_centar/dogadjaji.4.html?eventId=8799](http://www.mc.rs/mc_press_centar/dogadjaji.4.html?eventId=8799)

reprezentativnost pojedinih socijalnih partnera koji učestvuju u radu Socijalno-ekonomskog saveta nije proveravana dugi niz godina.

Članstvo u Socijalno-ekonomskom savetu sa sobom nosi niz prava, kao što je članstvo u upravnim odborima i drugim telima institucija kojima se upravlja na tripartitnom i multipartitnom principu (Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje, Republički fond za zdravstveno osiguranje, Fond solidarnosti, Republička agencija za mirno rešavanje radnih sporova, Nacionalna služba za zapošljavanje, Odbor Agencije za borbu protiv korupcije), kao i članstvo u drugim telima, kao što je Savet za evropske integracije, od kojih funkcioneri socijalnih partnera ostvaruju prihode.

Naziv	Sedište	Broj rešenja	Datum rešenja
Savez samostalnih sindikata Srbije	Beograd, Trg Nikole Pašića 5	110-00-1489/2009-02	25.12.2009.
Ujedinjeni granski sindikat Nezavisnost	Beograd, Nušićeva 4	110-00-438/2005-02	25.5.2005.
Konfederacija slobodnih sindikata	Beograd, Radivoja Koraća 4	110-00-1269/2009-02	3.5.2012.

**Tabela 31.** Reprezentativni sindikati na nivou Republike

Pored tri reprezentativna sindikata na nivou Republike, utvrđena je reprezentativnost Saveza samostalnih sindikata Vojvodine na pokrajinskom nivou (rešenje br. 110-00-1105/2005-02 od 24.1.2006), 29 sindikata osnovanih za teritoriju lokalne samouprave i 100 sindikata na granskom nivou.<sup>27</sup>

<sup>27</sup> Podaci iz registra sindikata, udruženja poslodavaca i socijalno-ekonomskih saveta dobijeni su od Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike 2.04.2013. po zahtevu za

Tokom 2013. godine utvrđena je reprezentativnost sledećih sindikata:

- Sindikat zaposlenih u komunalno-stambenoj delatnosti Srbije – u komunalno-stambenoj delatnosti, na teritoriji grada Novog Sada (*Službeni glasnik RS*, br. 63/2013)
- Sindikat zaposlenih u komunalno-stambenoj delatnosti Srbije - u komunalno-stambenoj delatnosti, na teritoriji Autonomne pokrajine Vojvodine (*Službeni glasnik RS*, br. 63/2013)
- Granski sindikat javnih saobraćajnih i komunalnih delatnosti Nezavisnost - u komunalnim delatnostima, na teritoriji grada Pančeva (*Službeni glasnik RS*, br. 68/2013)
- Granski sindikat javnih saobraćajnih i komunalnih delatnosti Nezavisnost - u komunalnim delatnostima, na teritoriji grada Novog Sada (*Službeni glasnik RS*, br. 94/2013)
- Granski sindikat prosvetnih radnika Srbije Nezavisnost - u delatnosti dnevne brige o deci, na teritoriji grada Beograda (*Službeni glasnik RS*, br. 98/2013)
- Sindikat zaposlenih u komunalno-stambenoj delatnosti Srbije - u komunalno-stambenim delatnostima, na teritoriji grada Zrenjanina (*Službeni glasnik RS*, br. 105/2013)
- Sindikat zaposlenih u komunalno-stambenoj delatnosti Srbije - u komunalno-stambenim delatnostima, na teritoriji grada Sombora (*Službeni glasnik RS*, br. 105/2013)

---

pristup informacijama od javnog značaja i dopunjeni podacima o socijalnim partnerima kojima je reprezentativnost utvrđena u toku godine.

### 3.1.2 Udruženja poslodavaca

---

U prvoj deceniji tranzicije u Srbiji interese poslodavaca u socijalnom dijalogu zastupala je Privredna komora. Nakon 2000. tu ulogu preuzimaju poslodavačka udruženja, tačnije **Unija poslodavaca Srbije**, koja se od tog momenta pojavljuje kao jedino reprezentativno udruženje poslodavaca.

Pitanje (ne)reprezentativnosti poslodavačkih udruženja, slično kao kod sindikata, predstavlja izvor nesuglasica i sukoba. Nepostupanje po zahtevima za utvrđivanje reprezentativnosti i otvoreno pitanja legitimiteta jedinog formalno reprezentativnog udruženja dodatno kompromituje rad Socijalno-ekonomskog saveta.

Izmene **Zakona o privrednim komorama** usvojene 2009. primenjuju se od 1. januara 2013.<sup>28</sup> Najznačajnija novina je odustajanje od sistema obaveznog članstva i mogućnost da najmanje sto privrednih subjekata osniva druge komore prema delatnostima koje ti subjekti obavljaju. Ove izmene mogle bi predstavljati dobru osnovu i podstrek privrednicima za udruživanje na novim principima, ali dosadašnja praksa i **jaki otpori promenama**<sup>29</sup> ukazuju da se situacija neće lako i brzo menjati.

Haotičnu situaciju na poslodavačkoj strani dodatno komplikuje uloga poslodavačkih asocijacija koje nisu osnovane kao udruženja poslodavaca u užem smislu, odnosno u skladu sa odredbama Zakona o radu. Tu se pre

---

<sup>28</sup> Zakon o izmenama i dopunama Zakona o privrednim komorama. *Službeni glasnik RS*, br. 36/09.

<sup>29</sup> Izmene Zakona naišle su na oštru reakciju Privredne komore i od tada traje pritisak na vlasti kako bi se od utvrđenih izmena odustalo, pre svega u pogledu obaveznog članstva. 2011. godine Privredna komora izradila je nacrt novog zakona o privrednim komorama kojim bi bilo ponovo uvedeno (zapravo zadržano) obavezno članstvo, međutim ta inicijativa nije naišla na odziv tadašnje Vlade.



svoga misli na ulogu **Srpskog poslovnog kluba Privrednik**, koji u pojedinim momentima uzima ulogu u različitim formama neinstitucionalizovanog i institucionalizovanog socijalnog dijaloga: pakt Kluba Privrednik i Saveza samostalnih sindikata Srbije sklopljen početkom 2010. godine, njihovo učešće na skupu „Socijalno partnerstvo i izlazak iz krize”<sup>30</sup>, kao i članstvo u Nacionalnom savetu za privredni oporavak<sup>31</sup>.

Podaci o **članstvu** poslodavačkih udruženja su nepouzdana. Ono što unosi dodatnu zabunu su kolektivna članstva, a posebno činjenica da su članovi udruženja i opšta udruženja preduzetnika, koja se osnivaju u skladu sa Zakonom o privrednim komorama. Prema podacima koje iznose, **Unija poslodavaca Srbije**, jedino reprezentativno udruženje, broji preko 140.000 članova<sup>32</sup>, a od udruženja koja su podnosila zahtev za utvrđivanje reprezentativnosti, **Udruženje poslodavaca Srbije Poslodavac** 42.662 članova koji imaju ukupno 535.008 zaposlenih<sup>33</sup>, dok su **Asocijaciju malih i srednjih preduzeća** osnovala 35 udruženja koja okupljaju 186.849 poslodavaca koji zapošljavaju ukupno 872.991 zaposlenih<sup>34</sup> <sup>35</sup>. Krajem 2012.

---

<sup>30</sup> Skup je održan 14.04.2010. u organizaciji Ministarstva rada i socijalne politike i Saveza samostalnih sindikata Srbije, na kojem su, između ostalog, dogovorene obaveze Vlade i socijalnih partnera.

<sup>31</sup> Članovi Kluba Privrednik nisu formalno imenovani kao predstavnici te organizacije, ali oni čine gotovo polovinu od ukupno 26 članova. Vidi: Odluka o obrazovanju Nacionalnog saveta za privredni oporavak. *Službeni glasnik RS*, br. 86/12.

<sup>32</sup> Unija poslodavaca Srbije. Preuzeto <http://www.poslodavci.rs/o-uniji/istorija>

<sup>33</sup> *Izveštaj o radu za 2011. godinu Udruženja poslodavaca Srbije Poslodavac*. Preuzeto 22.01.2014. sa

<http://www.udruzenje-poslodavac.rs/Dokumenta/Udruzenje/IZVESTAJ-O-RADU-2011.pdf>

<sup>34</sup> Asocijacija malih i srednjih preduzeća. Preuzeto 22.01.2014. sa <http://www.poslodavci-apps.org/o-apps/>

<sup>35</sup> Čelnici Asocijacije malih i srednjih preduzeća iznosili su drugačije podatke. Tako tadašnji potpredsednik Asocijacije Milan Knežević u izjavi za dnevni list *Danas* od 20.06.2012. navodi da Asocijacija ima 141.000 članova koji zapošljavaju 230.000 ljudi. Preuzeto 22.01.2014. sa [http://www.danas.rs/dodaci/forum/borba\\_za\\_ugled\\_ili\\_za\\_stvarni\\_uticaj\\_.723.html?news\\_id=242582](http://www.danas.rs/dodaci/forum/borba_za_ugled_ili_za_stvarni_uticaj_.723.html?news_id=242582)

najavljena je mogućnost stvaranja **Konfederacije poslodavaca**, koju bi činile Unija poslodavaca, Asocijacija malih i srednjih preduzeća, Klub Privrednik i Udruženje poslodavaca Poslodavac.<sup>36</sup>

Tokom 2013. godine utvrđena je reprezentativnost sledećih udruženja poslodavaca:

- Gransko udruženje poslodavaca drumskog saobraćaja "Srbijatransport", u delatnosti prevoz putnika u drumskom saobraćaju i ostali prevoz putnika u drumskom saobraćaju, za teritoriju Republike Srbije (*Službeni glasnik RS*, br. 16/2013)
- Udruženje priređivača igara na sreću, ovlašćenih servisera i proizvođača aparata za igre na sreću "JAKTA" Beograd, u delatnosti kockanje i klađenje, na teritoriji Republike Srbije (*Službeni glasnik RS*, br. 68/2013)
- Unija poslodavaca Rume, na teritoriji opštine Ruma (*Službeni glasnik RS*, br. 90/2013)

## 3.2 SOCIJALNI DIJALOG

---

### 3.2.1 Socijalni dijalog na nacionalnom nivou

---

Proces institucionalizacije socijalnog dijaloga započet je u avgustu 2001. godine zaključivanjem *Sporazuma o osnivanju, delokrugu i načinu rada socijalno-ekonomskog saveta Republike Srbije*. Savet je imao devet članova,

---

<sup>36</sup> Poslodavci prave konfederaciju (2012, 11. novembar). Press. Preuzeto sa <http://www.pressonline.rs/info/drustvo/251268/poslodavci-prave-konfederaciju.html>

uz jednaku zastupljenost Vlade, sindikata i poslodavaca. Bilo je predviđeno da odluke i stavove Savet, po pravilu, donosi konsenzusom, a ukoliko to nije moguće dvotrećinskom većinom. U radu Saveta učestvovala je jedna poslodavačka organizacija - Unija poslodavaca Srbije, i dve sindikalne organizacije - Savez samostalnih sindikata i Asocijacija slobodnih i nezavisnih sindikata.<sup>37</sup>

Konflikti u procesu formiranja Saveta između sindikalnih organizacija i kasnije nesuglasice u vezi Zakona o radu u potpunosti su paralisali njegovo funkcionisanje.<sup>38</sup> U sklopu težnje za prevazilaženjem takvog stanja, u aprilu 2002. godine dolazi do zaključivanja *Sporazuma o unapređenju rada Socijalno-ekonomskog saveta*, koji je predstavljao amandman na *Sporazum o osnivanju, delokrugu i načinu rada Socijalno-ekonomskog saveta*. Broj članova Saveta u osnovi je ostao isti, ali je predviđena mogućnost da se može povećati na tripartitnoj osnovi. Definisani su novi zadaci Saveta i dodatno preciziran način delegiranja članova na strani socijalnih partnera, time što je navedeno da se u situaciji kada postoji više od jedne organizacije koje imenuju članove, one treba da se same između sebe slože o tome ko su njihovi predstavnici u Savetu. Nakon potpisivanja Sporazuma dolazi do kratkoročnog unapređenja funkcionisanja Saveta, ali ubrzo dolazi do novih sukoba, nakon čega UGS Nezavisnost suspenduje svoje članstvo.

Težnja pojedinih socijalnih partnera da se Socijalno-ekonomski savet konstituiše na osnovu zakona urodila je plodom nakon formiranja nove republičke Vlade. Novembra 2004. godine usvojen je **Zakon o Socijalno-ekonomskom savetu**, kojim je uređeno osnivanje, registracija, delokrug i

---

<sup>37</sup> UGS Nezavisnost nije u učestvovao u radu Saveta iako je inicirao njegovo formiranje.

<sup>38</sup> Vidi: Grupa autora (2003). *Prema stabilnosti i prosperitetu: socijalni dijalog u Srbiji i Bugarskoj: komparativna iskustva dve zemlje Jugoistočne Evrope*, str. 51.

način rada, finansiranja i druga pitanja značajna za rad Saveta.<sup>39</sup> Zakonom je utvrđeno da je Socijalno-ekonomski savet nezavisan organ koji na republičkom nivou čine predstavnici Vlade, reprezentativnih udruženja poslodavaca i reprezentativnih sindikata osnovanih za teritoriju Republike Srbije. Savet ima osamnaest članova, po šest predstavnika Vlade, sindikata i poslodavaca, sa mandatom koji traje četiri godine.

Savet razmatra pitanja: razvoja i unapređivanja kolektivnog pregovaranja, uticaja ekonomske politike i mera za njeno sprovođenje na socijalni razvoj i stabilnost, politike zapošljavanja, politike zarada i cena, konkurencije i produktivnosti, privatizacije i druga pitanja strukturnog prilagođavanja, zaštite radne i životne sredine, obrazovanja i profesionalne obuke, zdravstvene i socijalne zaštite i sigurnosti, demografskih kretanja i druga pitanja u skladu sa aktima Saveta. Takođe, razmatra nacрте zakona i predloge drugih propisa od značaja za ekonomski i socijalni položaj zaposlenih i poslodavaca i o njima daje mišljenje, koje dostavlja nadležnom ministarstvu. Pored toga, članom 112. Zakona o radu<sup>40</sup> predviđeno je da se minimalna zarada u Republici utvrđuje odlukom Socijalno-ekonomskog saveta. U slučaju kada Savet ne donese odluku u roku od deset dana od dana početka pregovora, odluku o visini minimalne zarade donosi Vlada.

Način i organizacija rada Saveta uređeni su, u skladu sa Zakonom, Poslovníkom o radu Socijalno-ekonomskog saveta i Poslovníkom o radu stalnih radnih tela Socijalno-ekonomskog saveta.

Dosadašnja praksa rada Socijalno-ekonomskog saveta pokazuje da zakonsko uređivanje njegovog delovanja nije unapredilo njegovo

---

<sup>39</sup> Zakon o Socijalno-ekonomskom savetu, čl. 1. *Službeni glasnik RS*, br. 125/04.

<sup>40</sup> Zakon o radu. *Službeni glasnik RS*, br. 24/05, 61/05, 54/09 i 32/13.

funkcionisanje. Pokazalo se, još jednom, da puko normiranje i zaklanjanje iza autoriteta (?) države ne daje željene rezultate, jer su ključni problemi ostali nerešeni, a to je pre svega pitanje legitimiteta socijalnih partnera. Nakon blokade rada Saveta tokom većeg dela 2008. godine, u toku naredne dve godine došlo je do unapređenja organizacionih kapaciteta. Usvojen je Poslovnik o radu<sup>41</sup>, formirana su i počela sa radom stalna radna tela, unapređeno funkcionisanje Sekretarijata, otpočelo se sa praksom izrade godišnjih planova i izveštaja, a 2010. godine rešeno je pitanje prostorija za rad.<sup>42</sup> Izveštaji o radu Socijalno-ekonomskog saveta i Sekretarijata<sup>43 44 45</sup> pokazuju da se u periodu od 2009. do 2012. održavalo od šest do devet sednica Saveta<sup>46</sup> i pored toga što je čl. 8 Poslovnika o radu predviđeno da predsedavajući zakazuje sednicu Saveta najmanje jedanput mesečno, a po potrebi i češće. U posmatranom periodu zadržana je praksa da Vlada ne upućuje na mišljenje Savetu veliki broj nacrtu zakona iz njegovog delokruga.

Ni nakon formiranja nove vlade 2012. godine nije došlo do poboljšanja socijalnog dijaloga. Tokom 2012. održano je ukupno šest sednica, četiri redovne i dve vanredne. Na 48. redovnoj sednici održanoj 8. septembra 2012. Savet je konstituisan u novom četvorogodišnjem sazivu. U

---

<sup>41</sup> Poslovnik o radu Socijalno-ekonomskog saveta Republike Srbije. Preuzeto 13.03.2012. sa <http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/poslovniksaveta.pdf>

<sup>42</sup> Andrić, Č. (2010). *Socijalno-ekonomski savet Republike Srbije*. Beograd: Socijalno-ekonomski savet Republike Srbije, Swiss Labour Assistance, str. 8.

<sup>43</sup> Socijalno-ekonomski savet (2010). *Izveštaj o radu Socijalno-ekonomskog saveta u 2009. godini*. Preuzeto 15.01.2014. sa

[http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj\\_o\\_radu\\_saveta\\_i\\_sekretarijata\\_09.pdf](http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj_o_radu_saveta_i_sekretarijata_09.pdf)

<sup>44</sup> Socijalno-ekonomski savet (2011). *Izveštaj o radu Socijalno-ekonomskog saveta u 2010. godini*. Preuzeto 15.01.2014. sa

[http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj\\_o\\_radu\\_saveta\\_i\\_sekretarijata\\_10.pdf](http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj_o_radu_saveta_i_sekretarijata_10.pdf)

<sup>45</sup> Socijalno-ekonomski savet (2012). *Izveštaj o radu Socijalno-ekonomskog saveta u 2011. godini*. Preuzeto 15.01.2014. sa

[http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj\\_o\\_radu\\_saveta\\_i\\_sekretarijata\\_11.pdf](http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj_o_radu_saveta_i_sekretarijata_11.pdf)

<sup>46</sup> Zbir redovnih i vanrednih.

2013. situacija je dodatno pogoršana, pre svega neodgovornim odnosom predstavnika Vlade prema obavezama u radu Saveta.<sup>47</sup> Činjenica da su tokom 2013. održane samo dve sednice Saveta, jedna redovna i jedna vanredna, što predstavlja najmanji broj sednica od osnivanja Saveta u ovom obliku 2004. godine, dovoljno oslikava domete socijalnog dijaloga.

Redovna sednica Saveta zakazana za 01.03.2013. otkazana je zbog nedostatka kvoruma, kao posledice činjenice da je na sednicu došao samo jedan predstavnik Vlade. Na 51. redovnoj sednici održanoj 28. marta 2013. za predsedavajućeg Saveta na period od jedne godine izabran je predsednik Vlade Republike Srbije Ivica Dačić.<sup>48</sup> Na prvoj vanrednoj sednici održanoj 01. novembra 2013. ministri rada, privrede i finansija upoznali su socijalne partnere sa planiranim ekonomskim merama i planom izrade zakona. Postignuta je saglasnost da se o predlozima zakona raspravlja na narednim sednicama Saveta.<sup>49</sup>

Međutim, do kraja godine nije održana nijedna sednica. Nastavljena je praksa iz prethodnih godina da Vlada ne dostavlja Savetu na mišljenje zakone iz njegovog zakonom utvrđenog delokruga. U Izveštaju Saveta navode se neki od zakona koje Vlada tokom 2013. nije dostavila na mišljenje:<sup>50</sup>

- Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o državnoj upravi

---

<sup>47</sup> Saopštenje za medije Socijalno-ekonomskog saveta od 01.03.2013.

<http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/saopstenja/saopstenje01032013.pdf>

<sup>48</sup> Socijalno-ekonomski savet (2014). *Izveštaj o radu Socijalno-ekonomskog saveta u 2013. godini*, str. 5. Preuzeto 28.10.2014. sa

[http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj\\_ses\\_rs\\_2013.pdf](http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj_ses_rs_2013.pdf)

<sup>49</sup> *Ibid.*, str. 6.

<sup>50</sup> *Ibid.*

- Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o državnim službenicima
- Zakon o izmeni Zakona o platama državnih službenika i nameštenika
- Zakon o izmenama i dopunama Zakona o radu
- Predlog zakona o privatizaciji
- Predlog zakona o izmenama i dopunama Zakona o stečaju
- Predlog zakona o izmenama i dopunama zakona o zdravstvenoj zaštiti

Pored nemara i nepoštovanja zakona, dodatni ograničavajući faktor u posmatranom periodu predstavljala je i činjenica da je predsedavajući Saveta bio predsednik Vlade. Iako su socijalni partneri u prethodnom periodu priželjkivali učešće premijera u radu Saveta, to rešenje se, nimalo neočekivano, pokazalo kao necelishodno. Osnovano se moglo pretpostaviti da će premijer zbog drugih obaveza često biti onemogućen da vodi sednice, zbog čega se praktično parališe rad Saveta. S obzirom na dosadašnju praksu, pitanje je da li je uputno da Savetom predsedava bilo koji predstavnik Vlade.

---

### **3.2.2 Socijalni dijalog na regionalnom nivou**

---

Socijalni dijalog na regionalnom nivou u dosadašnjem periodu uspostavljen je samo na nivou AP Vojvodina. Takva situacija posledica posebnog režima pod kojim se nalazi teritorija Kosova i Metohije i položaja okruga, regiona i oblasti u pravnom sistemu Republike Srbije. Pored toga, Zakon o Socijalno-ekonomskom savetu, pored Socijalno-ekonomskog

saveta Republike Srbije, predviđa mogućnost osnivanja saveta na nivou autonomnih pokrajina i jedinica lokalne samouprave.

Zakonom je predviđeno da se pokrajinski socijalno-ekonomski savet (SES) osniva sporazumom između nadležnog izvršnog organa autonomne pokrajine, sindikata i poslodavaca, osnovanih za teritoriju autonomne pokrajine. U slučaju da dve strane pokrenu inicijativu za osnivanje saveta, ostali su dužni da prihvate inicijativu.<sup>51</sup>

Institucionalizacija tripartitnog socijalnog dijaloga u AP Vojvodini započeta je 2. jula 2003. godine, formiranjem Pokrajinskog socijalnog saveta. Savet je osnovan *Sporazumom o osnivanju, delovanju i načinu rada Pokrajinskog socijalnog saveta*, koji su zaključili Izvršno veće Vojvodine, Unija poslodavaca Srbije - Poslodavci Vojvodine i tri sindikata (Savez samostalnih sindikata Vojvodine, UGS Nezavisnost i Asocijacija slobodnih i nezavisnih sindikata Srbije). Socijalni savet imao je osamnaest članova, uz jednaku zastupljenost svih partnerskih strana, a stavovi i odluke donošeni su konsenzusom.

Nakon donošenja Zakona o socijalno-ekonomskom savetu, u julu 2006. godine zaključen je *Sporazum o osnivanju, delovanju i načinu rada pokrajinskog socijalno-ekonomskog saveta*.

Sporazum su zaključili Izvršno veće AP Vojvodine, poslodavačka udruženja i sindikati kojima je utvrđena reprezentativnost na nivou Vojvodine: Unija poslodavaca Srbije - Poslodavci Vojvodine, UGS Nezavisnost i Savez samostalnih sindikata Vojvodine. Savet broji ukupno osamnaest članova, od čega šest predstavnika Vlade AP Vojvodine, šest

---

<sup>51</sup> Zakon o Socijalno-ekonomskom savetu, čl. 14. *Službeni glasnik RS*, br. 125/04.



predstavnik Unije poslodavaca Vojvodine, tri predstavnika UGS Nezavisnost i tri predstavnika Saveza samostalnih sindikata Vojvodine.

Rad Pokrajinskog socijalno-ekonomskog saveta praćen je problemima sličnim onima na nacionalnom nivou. To se pre svega odnosi na pitanje reprezentativnosti socijalnih partnera. Ono što dodatno komplikuje situaciju na pokrajinskom nivou su stalne političke tenzije u vezi sa nadležnostima autonomne pokrajine, posebno nakon što je Ustavni sud doneo Odluku<sup>52</sup> kojom je utvrdio da veći broj odredaba Zakona o utvrđivanju nadležnosti Autonomne pokrajine Vojvodine<sup>53</sup> nije u saglasnosti sa Ustavom.

Na konstitutivnoj sednici 26. decembra 2012. verifikovan je novi sastav Saveta za period 2012-2016, a za predsedavajućeg u 2013. izabran je Slavko Vlajsavljević, predsednik pokrajinskog odbora UGS Nezavisnost.<sup>54</sup> U 2013. održane su četiri sednice Pokrajinskog socijalno-ekonomskog saveta. Na sednici održanoj 4. jula razmatrana je zajednička inicijativa Saveza samostalnih sindikata Vojvodine i UGS Nezavisnost za zaključivanje posebnog kolektivnog ugovora u AP Vojvodini i konstatovano da postoji zakonski osnov za njegovo zaključivanje.<sup>55</sup> Na narednoj sednici 1. novembra konstatovana je saglasnost socijalnih partnera za pristupanje pregovorima za zaključivanje kolektivnog ugovora i postignut dogovor da se po njegovom zaključivanju zatraži proširenje dejstva. Na sednici održanoj 9.

---

<sup>52</sup> Odluka Ustavnog suda br. IY3-353/2009. *Službeni glasnik RS*, br. 67/12.

<sup>53</sup> *Službeni glasnik RS*, br. 99/09.

<sup>54</sup> Pokrajinski socijalno-ekonomski savet (26.12.2012.). *Održane konstitutivna i druga redovna sednica Pokrajinskog socijalno-ekonomskog saveta*. Preuzeto 12.08.2014. sa <http://www.pses.org.rs/aktuelno2012.htm>

<sup>55</sup> Pokrajinski socijalno-ekonomski savet (2013). Preuzeto 12.09.2014. sa <http://www.pses.org.rs/aktuelno2013.htm>

decembra socijalni partneri su prvi put imali priliku da se upoznaju sa pokrajinskim budžetom u fazi pripreme i da svojim predlozima aktivno učestvuju u njegovom kreiranju.<sup>56</sup> U skladu sa tim, Vlada je predlog skupštinske odluke o budžetu Vojvodine za 2014. dostavila Savetu, koji ga je razmatrao 24. decembra,<sup>57</sup> čime je učinjen značajan iskorak u razvoju socijalnog dijaloga na pokrajinskom nivou i pružen podsticaj za uspostavljanje takve prakse i na drugim nivoima.

---

### **3.2.3 Socijalni dijalog na lokalnom nivou**

---

Mogućnost osnivanja lokalnih socijalno-ekonomskih saveta prvi put se pominje u preambuli *Sporazuma o unapređenju rada Socijalno-ekonomskog saveta Republike Srbije*, zaključenog aprila 2002. godine, gde se navodi da će se ekonomsko-socijalni saveti osnovati i na nivou lokalne samouprave i teritorijalne autonomije čime će se dopuniti rad Saveta.

Kao akteri tripartitnog socijalnog dijaloga pojavljuju se organi lokalne samouprave i socijalni partneri - sindikati i udruženja poslodavaca organizovani na lokalnom nivou.

Izvorne nadležnosti lokalne samouprave utvrđene su čl. 190 Ustava Republike Srbije, dok ih odredbe Zakona o lokalnoj samoupravi<sup>58</sup> proširuju i preciziraju. U čl. 20 Zakona one su nabrojane u 39 tačaka, od kojih za socijalni dijalog mogu biti značajne sledeće:

- donosi programe razvoja;
- donosi budžet i završni račun;

---

<sup>56</sup> *Ibid.*

<sup>57</sup> *Ibid.*

<sup>58</sup> *Službeni glasnik RS*, br. 129/2007.

- utvrđuje stope izvornih prihoda opštine, kao i način i merila za određivanje visine lokalnih taksi i naknada;
- uređuje i obezbeđuje obavljanje i razvoj komunalnih delatnosti;
- donosi programe uređenja građevinskog zemljišta, uređuje i obezbeđuje vršenje poslova uređenja i korišćenja i utvrđuje visinu naknade za uređivanje i korišćenje građevinskog zemljišta;
- donosi programe i sprovodi projekte lokalnog ekonomskog razvoja i stara se o unapređenju opšteg okvira za privređivanje u jedinici lokalne samouprave;
- osniva ustanove u oblasti socijalne zaštite i prati i obezbeđuje njihovo funkcionisanje, donosi propise o pravima u socijalnoj zaštiti;
- stara se o razvoju i unapređenju ugostiteljstva, zanatstva i trgovine, uređuje radno vreme, mesta na kojima se mogu obavljati određene delatnosti i druge uslove za njihov rad;
- obrazuje organe, organizacije i službe za potrebe opštine i uređuje njihovu organizaciju i rad;
- pomaže razvoj različitih oblika samopomoći i solidarnosti sa licima sa posebnim potrebama kao i sa licima koja su suštinski u nejednakom položaju sa ostalim građanima i podstiče aktivnosti i pruža pomoć organizacijama invalida i drugim socijalno-humanitarnim organizacijama na svojoj teritoriji.

Reprezentativnost je utvrđena za 29 sindikata osnovanih za teritoriju lokalne samouprave. Sa druge strane, reprezentativno je samo pet udruženja poslodavaca osnovanih za teritoriju lokalne samouprave: Unija poslodavaca Srbije - poslodavci Novog Sada, Unija poslodavaca Srbije -

poslodavci Beograda, Unija poslodavaca Srbije - poslodavci Vrbasa, Unija poslodavaca Srbije - poslodavci Stara Pazova i Unija poslodavaca Rume.

U Registar lokalnih saveta upisano je 17 socijalno-ekonomskih saveta.<sup>59</sup> Ostaje, međutim, nejasno na koji način je registrovan veći deo od tog broja, s obzirom na iznete podatke o reprezentativnosti socijalnih partnera, odnosno činjenici da postoje reprezentativna udruženja poslodavaca u samo pet lokalnih samouprava.

Najveći broj socijalno-ekonomskih saveta, njih trinaest, registrovan je 2005. godine, neposredno nakon usvajanja Zakona o socijalno-ekonomskom savetu. U prvom talasu registrovani su socijalno-ekonomski saveti koji nemaju reprezentativne sve socijalne partnere. Tokom 2006. i 2007. godine registrovan je po jedan savet (Novi Sad, Beograd), nakon čega je usledila pauza do 2012. godine, kada su registrovana još dva (Stara Pazova, Vrbas).

Takav pristup predstavlja očiglednu nedoslednost, jer se sa jedne strane insistira na institucionalizaciji i strogo utvrđenim kriterijumima utvrđenim Zakonom, a sa druge vrši registracija socijalno-ekonomskih saveta iako nisu ispunjene sve zakonske pretpostavke.

Od ukupnog broja, šest socijalno-ekonomskih saveta je registrovano u lokalnim samoupravama u statusu grada, što predstavlja 25% gradova u Srbiji, u odnosu na jedanaest opština, što predstavlja 7% opština. Polovina registrovanih saveta, njih devet, nalazi se na teritoriji AP Vojvodine. Treba istaći i da su tri od četiri saveta kod kojih je utvrđena reprezentativnost svih socijalnih partnera na teritoriji Pokrajine, dok je četvrti Beograd. To ukazuje

---

<sup>59</sup> Stanje na dan 02.04.2013.

na nešto bolju organizovanost poslodavaca u Vojvodini i Beogradu u odnosu na ostatak Republike, što bi mogla biti posledica strukture privrede i većeg broja investicija u odnosu na ostatak Srbije.

### 3.3 KOLEKTIVNO PREGOVARANJE

Problematika kolektivnog pregovaranja regulisana je odredbama Zakona o radu<sup>60</sup> (poglavlje XX, čl. 240-267). **Kolektivnim ugovorom** uređuju se prava, obaveze i odgovornosti iz radnog odnosa, postupak izmena i dopuna kolektivnog ugovora, međusobni odnosi učesnika kolektivnog ugovora i druga pitanja od značaja za zaposlenog i poslodavca. Kolektivni ugovor može se zaključiti kao: 1) opšti kolektivni ugovor (za teritoriju Republike Srbije); 2) poseban kolektivni ugovor (za određenu granu, grupu, podgrupu ili delatnost za teritoriju Republike Srbije; za teritoriju jedinice teritorijalne autonomije i lokalne samouprave); 3) kolektivni ugovor kod poslodavca.

Kada su u pitanju **učesnici u zaključivanju kolektivnih ugovora**, Zakonom je uređeno da opšti kolektivni ugovor zaključuju reprezentativno udruženje poslodavaca i reprezentativni sindikat osnovani za teritoriju Republike Srbije. Poseban kolektivni ugovor za granu, grupu, podgrupu ili delatnost zaključuju reprezentativno udruženje poslodavaca i reprezentativni sindikat osnovani za granu, grupu, podgrupu ili delatnost. Kolektivni ugovor kod poslodavca za javna preduzeća i javne službe zaključuju osnivač, odnosno organ koji on ovlasti, reprezentativni sindikat

---

<sup>60</sup> Službeni glasnik RS, br. 24/05, 61/05, 54/09 i 32/13.

kod poslodavca i poslodavac. U ime poslodavca kolektivni ugovor potpisuje direktor.

Odnos kolektivnih ugovora i drugih heteronomnih i autonomnih izvora prava, kao i međusobni odnos kolektivnih ugovora zaključenih na različitom nivou kolektivnog pregovaranja, regulisan je Zakonom o radu<sup>61</sup> i zasnovan na principu *in favorem laboratoris*<sup>62</sup>.

Opšti i poseban kolektivni ugovor primenjuju se na poslodavce koji su u vreme zaključivanja kolektivnog ugovora članovi udruženja učesnika kolektivnog ugovora, nove članove udruženja od dana pristupanja, dok se na poslodavce koji istupe iz udruženja učesnika kolektivnog ugovora isti primenjuje šest meseci nakon istupanja. Međutim, Zakon u članu 257. predviđa mogućnost **proširenja dejstva kolektivnog ugovora**, u kom slučaju se ugovor u celini ili njegove pojedine odredbe primenjuju i na poslodavce koji nisu članovi udruženja učesnika kolektivnog ugovora. U stavu dva istog člana navodi se da ministar može doneti odluku *ako postoji opravdani interes*, i određuje okolnosti u kojima se takva odluka *naročito može doneti*. Sama mogućnost proširenja dejstva kolektivnog ugovora u direktnoj je suprotnosti sa principom dobrovoljnosti. Pored toga, dodatan problem predstavljaju **preširoka diskreciona ovlašćenja ministra** koja proizilaze iz neprecizne formulacije u Zakonu, kao i to da je istim uređeno da se odluka donosi na predlog jednog od učesnika kolektivnog ugovora, po

---

<sup>61</sup> Čl. 8: Kolektivni ugovor i pravilnik o radu i ugovor o radu ne mogu da sadrže odredbe kojima se zaposlenom daju manja prava ili utvrđuju nepovoljniji uslovi rada od prava i uslova koji su utvrđeni zakonom. Čl. 10: Posebnim kolektivnim ugovorom ne mogu se utvrditi manja prava i nepovoljniji uslovi rada zaposlenom od prava i uslova utvrđenih opštim kolektivnim ugovorom koji obavezuje poslodavce koji su članovi udruženja poslodavaca koje zaključuje taj poseban kolektivni ugovor.

<sup>62</sup> Princip povoljnosti za zaposlene.

pribavljenom mišljenju Socijalno-ekonomskog saveta. Takav mehanizam **neprimeren je tržišnoj ekonomiji i predstavlja bespotrebnu kompromitaciju same ideje socijalnog dijaloga**, s obzirom da se ciljevi zakonodavca koji se mogu prepoznati u navedenim odredbama moraju ostvarivati zakonima koji uređuju oblasti rada i socijalne zaštite, što je u pravnom sistemu Republike Srbije u velikoj meri već ostvareno.

U periodu od 1990. godine zaključena su tri opšta kolektivna ugovora (1990<sup>63</sup>, 1997<sup>64</sup> i 2008.<sup>65</sup>). Opšti kolektivni ugovor (OKU) zaključen 29. aprila 2008. godine prestao je da važi 17. maja 2011. Čitav period važenja OKU obeležen je konfliktima, jer je u uslovima krize sa jedne strane postojao jak pritisak od strane sindikata da vlasti ispune predizborna obećanja vezana za proširenje dejstva, a sa druge strane težnja poslodavaca da se u izmenjenim okolnostima odustane od primene odredaba OKU koje su se odnosile na dodatna finansijska davanja poslodavaca.<sup>66</sup>

Praksa kolektivnog pregovaranja u posmatranom periodu ukazuje na već pomenute slabosti socijalnih partnera. Nedovoljna organizovanost na granskom i nižim nivoima teritorijalnog organizovanja, izražena centralizacija na nivou države i socijalističko nasleđe. Nepostojanje reprezentativnih socijalnih partnera onemogućava kolektivno pregovaranje na mnogim nivoima.

---

<sup>63</sup> Opšti kolektivni ugovor. *Službeni glasnik RS*, br. 18/90, 10/92, 31/93, 34/94, 65/94, 14/95, 29/95, 20/96.

<sup>64</sup> Opšti kolektivni ugovor. *Službeni glasnik RS*, br. 22/97, 21/98 i 31/01.

<sup>65</sup> Opšti kolektivni ugovor. *Službeni glasnik RS*, br. 50/2008, 104/2008 (Aneks I) i 8/2009 (Aneks II).

<sup>66</sup> Vidi: Kosanović, R., Paunović, S. (2010). *Kolektivno pregovaranje*. Beograd: Friedrich Ebert Stiftung, str. 72-82.

Kada su u pitanju posebni kolektivni ugovori i kolektivni ugovori kod poslodavca za javna preduzeća i javne službe na republičkom nivou, tokom 2013. zaključeni su:

- Poseban kolektivni ugovor o izmenama Posebnog kolektivnog ugovora za zaposlene u ustanovama studentskog standarda (*Službeni glasnik RS*, br. 13/2013)
- Sporazum o produženju roka važenja kolektivnog ugovora za JP Srbijagas (*Službeni glasnik RS*, br. 64/2013)
- Poseban kolektivni ugovor o izmenama i dopunama Posebnog kolektivnog ugovora za radno angažovanje estradno-muzičkih umetnika i izvođača u ugostiteljstvu (*Službeni glasnik RS*, br. 64/2013)
- Kolektivni ugovor o izmenama i dopunama kolektivnog ugovora za JP Elektromreža Srbije (*Službeni glasnik RS*, br. 79/2013)

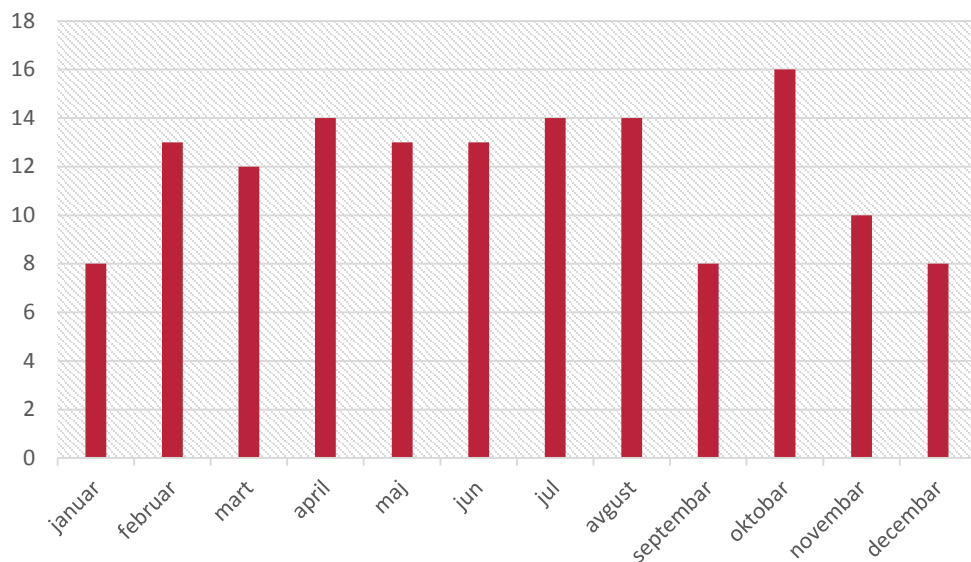
### 3.4 INDUSTRIJSKI KONFLIKTI

Tokom **2013. godine** zabeleženo je 88 štrajkova, što predstavlja broj **na nivou proseka** u prethodne tri godine.<sup>67</sup> Pored toga, zabeleženo je i 17 protesta radnika. Štrajkovi su se odvijali ravnomerno u prvoj i drugoj polovini godine, a najveći broj zabeležen je u oktobru, pri čemu se 18 štrajkova odvijalo tokom dva ili više meseci.

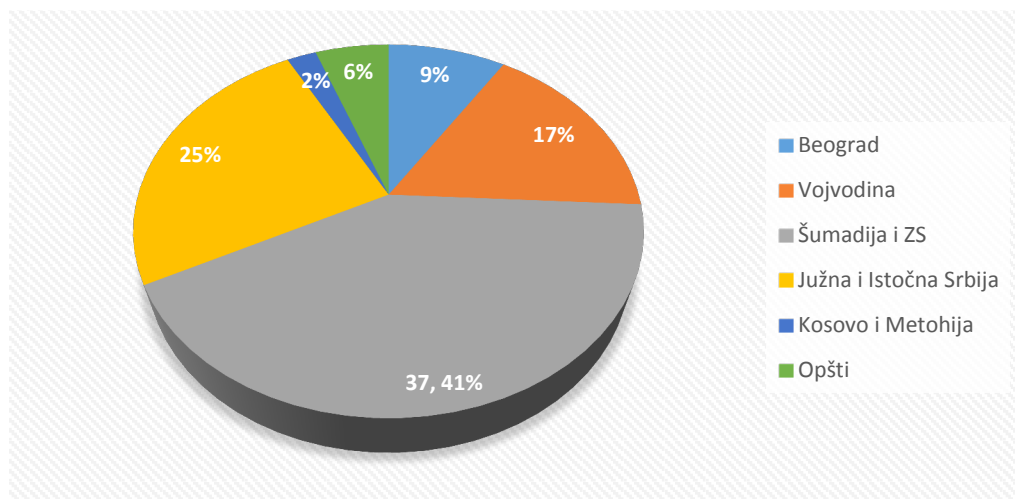
---

<sup>67</sup> Prema podacima Saveza samostalnih sindikata u Srbiji je 2010. organizovano 107 štrajkova, 2011. 60, a 2012. 103 (uz 65 protesta). Ipak, ove podatke treba uzeti sa rezervom s obzirom da je prema evidenciji SSSS 2013. bilo 37,5% manje štrajkova u odnosu na evidenciju Instituta za industrijske odnose. Vidi: Savez samostalnih sindikata Srbije. *Štrajkovi i protesti u Srbiji 2013*. Preuzeto 12.10.2014. sa <http://www.sindikat.rs/protesti.html#>





Grafikon 4. Broj štrajkova 2013. po mesecima

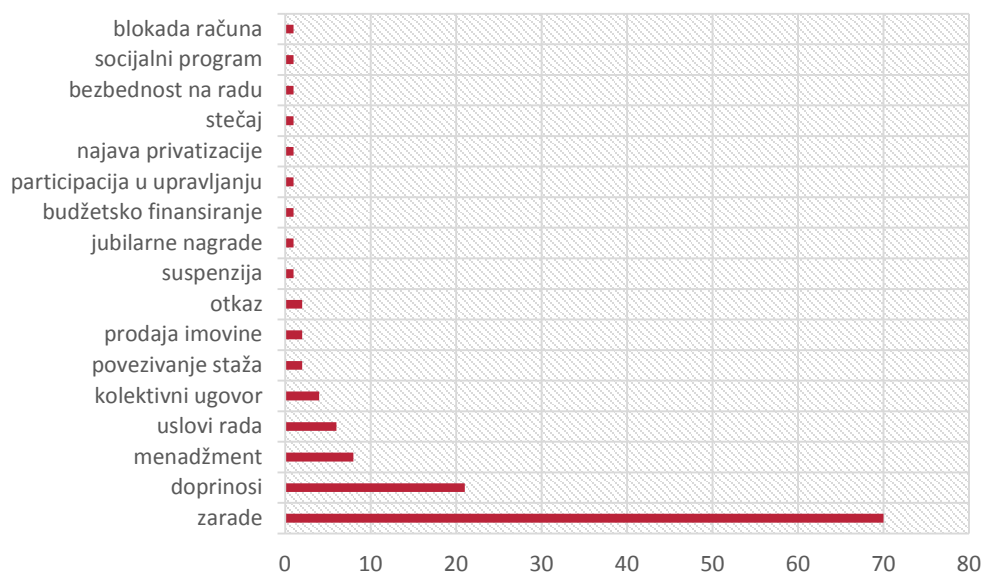


Grafikon 5. Štrajkovi po regionima

Najviše štrajkova odvijalo se u **regionu**<sup>68</sup> Šumadija i Zapadna Srbija (37), zatim Južna i Istočna Srbija (22), Vojvodina (15), Beograd (8), Kosovo i Metohija (2)<sup>69</sup>, dok je u pet slučajeva reč o opštim štrajkovima.

<sup>68</sup> Zakonom o regionalnom razvoju (Službeni glasnik RS, br. 51/09, 30/10) utvrđeno je postojanje pet statističkih regiona u skladu sa NUTS-2 standardom.

U 55 slučajeva navodi se jedan **štrajkački zahtev**, u 23 dva, a u 10 slučajeva više od dva. Najčešće su se štrajkački zahtevi odnosili na zarade (70), neuplaćene doprinose (21), smenu ili sprečavanje smene menadžmenta (8), uslove rada (6), kolektivne ugovore (4), povezivanje staža (2), prodaju imovine preduzeća (2) i otkaz ugovora o radu (2). Pored toga, zahtevi su se odnosili i na suspenziju sa posla, jubilarne nagrade, budžetsko finansiranje, participiranje u upravljanju, najavu privatizacije, stečaj, bezbednost na radu, socijalni program i blokadu računara. U 12 slučajeva štrajkački zahtevi su bili u vezi sa problemima izazvanim **privatizacijom** preduzeća, a u 13 slučajeva reč je o **preduzećima u restrukturiranju**.

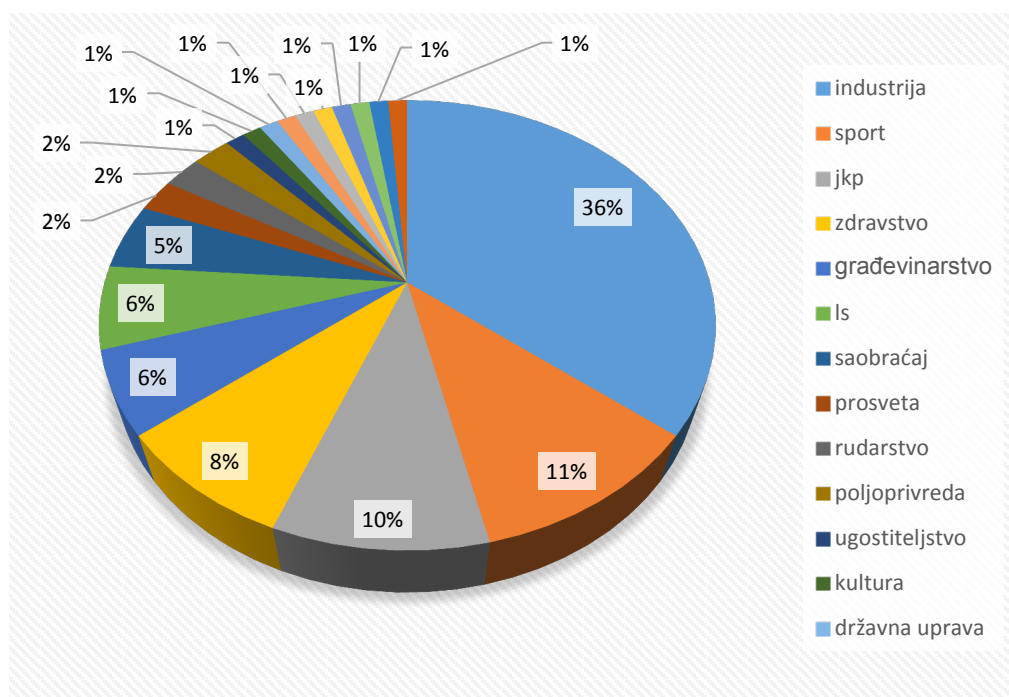


Grafikon 6. Štrajkački zahtevi

<sup>69</sup> S obzirom na činjenicu da je Kosovo i Metohija pod posebnim režimom u skladu sa Rezolucijom Saveta bezbednosti UN br. 1244, u obzir su uzeti samo dostupni podaci vezani za štrajkove na području tzv. severa Kosova koje su organizovali sindikati koji deluju u okviru pravnog poretka Republike Srbije.

Daleko veći broj štrajkova javio se u **javnom sektoru** (57%) u poređenju sa **privatnim** (28%). Ostatak čine štrajkovi u sportskim organizacijama<sup>70</sup> (9%) i štrajkovi na granskom nivou (6%). Kada je u pitanju javni sektor, najveći broj štrajkova odvijao se u preduzećima u većinski državnom vlasništvu (20), zatim u javnim službama (13), javnim komunalnim preduzećima (8), društvenim preduzećima (4), lokalnoj samoupravi (4) i državnoj upravi (1).

Najveći broj štrajkova odvijao se u oblasti industrije (30), zatim slede sport (9), javna komunalna preduzeća (8), zdravstvo (7), građevinarstvo (5), lokalne samouprave (5), saobraćaj (4), prosveta (2), rudarstvo (2), poljoprivreda (2).



Grafikon 7. Štrajkovi po oblastima

<sup>70</sup> Zbog specifičnosti i nerešenih svojinskih odnosa sportske organizacije nisu razvrstane po kriterijumu svojine.

Tokom 2013. **Inspektorat za rad** izvršio je 57 **nadzora** povodom štrajka i tim povodom doneto je 105 rešenja o otklanjanju nedostataka, a podnet je i 41 zahtev za pokretanje prekršajnog postupka.<sup>71</sup>

Godina	Broj nadzora	Rešenje o otklanjanju nedostataka	Zahtev za pokretanje prekršajnog postupka
2011.	40	19	9
2012.	75	62	13
2013.	57	105	41

**Tabela 32.** Nadzor štrajkova u 2011, 2012. i 2013. (Inspektorat za rad)

### 3.5 MINIMALNA ZARADA

Minimalna nadnica predstavlja najmanji iznos koji se može isplatiti radniku za obavljanje ekonomskih aktivnosti. Glavni argument za njeno postojanje je želja za povećanjem prihoda najsiromašnijih koji su aktivni na tržištu rada, te je zato visina minimalne zarade često vezana za minimalnu potrošačku korpu ili neki drugi iznos za koji se smatra da je dovoljan za zadovoljenje minimuma životnog standarda. Međutim, **postojanje minimalne nadnice nužno ne dovodi do povećanja standarda najsiromašnijih** jer dovodi do povećanja nezaposlenosti, i to upravo među onima koji su najsiromašniji. Kada se postavlja nivo minimalne zarade, on će određeni broj radnika sa najnižom produktivnošću ostaviti ispod njega, te će njihovim poslodavcima ostaviti opcije: da zatvore ta radna mesta, da te radnike zameni nekim drugim koji su produktivniji ili da ih premeste u neformalnu ekonomiju. Povećanje nezaposlenosti dolazi i drugim kanalom

<sup>71</sup> Ključne aktivnosti Inspektorata za rad u 2013. godini, str. 1.

transmisije, povećanom aktivnošću na tržištu rada, jer **minimalna nadnica povećava ravnotežnu zaradu**, što čini većim oportunitetni trošak ekonomske neaktivnosti, što privlači više ljudi da traže posao iako je ukupna ponuda poslova smanjena.

Zbog ovakvih efekata minimalne nadnice neke zemlje nemaju ustanovljeni opštu minimalnu naknadu rada. Da bi se smanjile distorzije na tržištu rada, **umesto opšte minimalne nadnice moguće je:**

1. Odustajanje od minimalne nadnice;
2. Ograničenje minimalne nadnice tako da ona ne prelazi određeni procenat prosečne zarade;
3. Postojanje istovremeno više minimalnih nadnica tj. njeno geografsko ili gransko diferenciranje.

U zemljama Evrope, međutim, postoji gotovo opšti konsenzus da minimalna nadnica treba da postoji, ali postoje različite prakse. Na primer, Austrija, Italija, Švajcarska, Danska, Švedska, Finska, Norveška i Island nemaju opštu minimalnu nadnicu, ali zato imaju granske minimalne nadnice, koje u sebi inkorporiraju činjenicu da različite privredne grane imaju različitu produktivnost te da zato ni minimalna nadnica ne može biti ista. Sa druge strane, ostale zemlje imaju opštu minimalnu nadnicu, a takva je situacija i u Srbiji.

Minimalna nadnica u Srbiji se prema Zakonu o radu utvrđuje se odlukom Socijalno–ekonomskog saveta, kao najmanja novčana naknada za jedan radni čas te se njen mesečni iznos računa na osnovu broja radnih časova. Zbog toga minimalna nadnica nije iste visine tokom cele godine nego njen iznos blago varira. Pored toga, njen iznos se utvrđuje za najmanje 6 meseci. Tokom 2013. godine je minimalna nadnica iznosila 115 dinara po

radnom času. Taj iznos je utvrđen i važio je od aprila 2012. sve do februara 2013, kada je ponovo potvrđena u istom iznosu do kraja godine.

Mesec	Minimalna nadnica po radnom času	Broj radnih časova	Mesečni bruto iznos	Mesečni neto iznos
Januar	115	184	28.616	21.160
Februar	115	160	24.679	18.400
Mart	115	168	25.991	19.320
April	115	176	27.305	20.240
Maj	115	184	28.616	21.160
Jun	115	160	24.679	18.400
Jul	115	184	28.616	21.160
Avgust	115	176	27.305	20.240
Septembar	115	168	25.991	19.320
Oktobar	115	184	28.616	21.160
Novembar	115	168	25.991	19.320
Decembar	115	176	27.305	20.240

**Tabela 33.** Iznos minimalne nadnice u Republici Srbiji tokom 2013. godine

Minimalna nadnica u Srbiji je **visoka u odnosu na prosečnu zaradu**. Međunarodna praksa je pokazala da su distorzivni efekti na tržište rada manji kada se minimalna zarada kreće u proseku 30-40% prosečne zarade, dok je u Srbiji taj odnos znatno nepovoljniji jer se minimalna zarada kreće značajno iznad tog limita, čak i do 50% prosečne zarade.

**Geografska neujednačenost nivoa zarada** je dodatni razlog zašto je postojanje opšte minimalne zarade kontraproduktivno rešenje za Srbiju. U opštinama koje su manje razvijene su niže zarade, kao i opšti nivo cena. Kada se i taj parametar uzme u obzir, trenutni iznos minimalne nadnice

možda nije visok za centralne opštine u Beogradu, ali je zato **nepremostiva prepreka legalnom zapošljavanju** u manjim opštinama u unutrašnjosti. Kada se uporedi nivo zarada u ovim opštinama, minimalna nadnica je značajno viša u odnosu na prosek zarada u opštini. Tokom 2013. u čak 79 od 174 jedinice lokalne samouprave minimalna zarada je viša od 60% prosečne zarade u datoj opštini.

Mesec	Prosečna neto zarada	Minimalna neto zarada	Odnos
Januar	39.197	21.160	54,0%
Februar	43.371	18.400	42,4%
Mart	41.689	19.320	46,3%
April	46.530	20.240	43,5%
Maj	41.821	21.160	50,6%
Jun	44.394	18.400	41,4%
Jul	44.182	21.160	47,9%
Avgust	44.770	20.240	45,2%
Septembar	42.866	19.320	45,1%
Oktobar	43.615	21.160	48,5%
Novembar	44.120	19.320	43,8%
Decembar	50.820	20.240	39,8%
Godišnji prosek	43.948	20.010	46%

**Tabela 34.** Odnos minimalne zarade u odnosu na prosečnu tokom 2013.

Da bi se smanjile distorzije na tržištu rada koje minimalna zarada u Srbiji prouzrokuje, moguće je iskoristiti jedan ili više reformskih poteza:

1. ukinuti opštu minimalni zaradu i uvesti granske minimalne zarade (kao u Austriji ili Italiji);

2. dati veću važnost lokalnom kolektivnom pregovaranju, tako da se minimalna nadnica određuje na nivou okruga ili statističkih regiona;
3. smanjiti iznos minimalne zarade prema prosečnoj na gornji preporučeni limit (40%);
4. smanjiti oporezivanja minimalnih zarada povećanjem neoporezivog dela zarade do polovine, ili čak celog, bruto iznosa minimalne nadnice.

### 3.6 RESTRUKTURIRANJE

Preduzeća u restrukturiranju su jedan od velikih problema srpske privrede. Koren ovog problema je **u lošem sprovođenju zakona i politizaciji procesa**. Naime, restrukturiranje služi tome da se ona preduzeća koja su zapala u probleme oko servisiranja svojih obaveza (dobavljača, kreditora, radnika, itd.) zaštite od prinudne naplate potraživanja plenidbom imovine. Ideja je da se preduzeće transformiše – sagleda koji deo imovine preduzeća može da se rasproda da bi se namirili poverioci a da to ne ugrozi njegov opstanak, proceni kakav je biznis model potreban da bi se ono vratilo uspešno na tržište, da bi rezultat bilo preduzeće koje uspešno posluje i, naravno, vraća svoje obaveze.

U ovom procesu je ključna uloga poverioca i vlasnika koji bi trebalo da izrade **plan reorganizacije** i sprovedu ga. U slučaju da je reorganizacija preduzeća ocenjena kao nemoguća, takvo preduzeće bi stupilo u **stečaj**, pri kome bi se rasprodala imovina preduzeća da bi se isplatio ceo ili deo dugova poveriocima. Zbog svega toga reorganizacija preduzeća ne treba da



bude dugotrajan proces, jer će potraživanja prema preduzeću rasti i biće sve teže preduzeće vratiti na noge kako vreme prolazi.

Međutim, u Srbiji je zbog političkih uticaja proces restrukturiranja preduzeća pretvoren u svoju suprotnost, jer njegov cilj nije rešavanje problema preduzeća ili njegovo gašenje, nego je pre svega političke prirode – **preduzeća u restrukturiranju imaju socijalnu funkciju** jer održavaju broj radnika na fiktivnim radnim mestima, ali i daju priliku političkim strukturama da uživaju ne male novčane koristi, od zapošljavanja partijskih kadrova u tim preduzećima do izvlačenja novca za finansiranje političkih partija.

Problemi koje izazivaju preduzeća u restrukturiranju su fiskalni – ova preduzeća ne plaćaju poreze i doprinose, a i direktno primaju subvencije iz republičkog budžeta. Ukupni fiskalni efekti su prema proceni Svetske banke oko 700 miliona USD godišnje (računajući propuštene fiskalne prihode i direktne rashode). Drugi problem je **lanac nelikvidnosti** koji ona šire privredom, jer su dok traje restrukturiranje zakonski zaštićena od prinudne naplate potraživanja od strane svojih poverilaca – ova preduzeća ne plaćaju, ili to čine jako neredovno, robu svojim dobavljačima, koji potom ne mogu da izvrše svoje obaveze dalje u lancu proizvodnje.

**Plan o reorganizaciji preduzeća** koji je usvojen polovinom 2013. je predviđao konačno rešenje ovog problema, pre svega zbog fiskalnih pritisaka. Plan se sastojao od transformacije kapitala iz društvenog u državni i potom privatizaciju, koja je trebalo da se sprovede naredne 2014. godine. Sam plan nije bio revolucionaran, jer je, od 179 preduzeća u restrukturiranju, samo mali deo njih koji zapošljavaju manji broj radnika bio transformisan putem ovog plana – jer je to bilo osigurano samo za

preduzeća za koja je država procenila da nemaju nikakvog potencijala na tržištu, dok je za deo preduzeća koja su procenjena kao strateška (iako se ne zna ko ih je i na osnovu kojih kriterijuma tako označio) predviđeno pokretanje ili povećanje proizvodnje putem direktnih subvencija ili kredita Fonda za razvoj.

**Novo Ministarstvo privrede posle rekonstrukcije Vlade** (od septembra 2013.) je počelo da sprovodi aktivnosti za dosledno sprovođenje ovog plana, čiji je prvi korak bio kreiranje **ličnih karata** datih preduzeća, izveštaja koji su davali celokupnu sliku o preduzeću, sa svim relevantnim finansijskim i poslovnim pokazateljima. Kreiranje ličnih karata preduzeća je bilo otežavano na svakom koraku od strane pojedinih direktora, ali je većina njih objavljena na sajtu Ministarstva privrede, da bi se unela transparentnost u ceo postupak, ali i da bi zainteresovani investitori mogli da dobro procene da li da kupe neko preduzeće ili ne.

Ispostavilo se da veliki broj preduzeća u restrukturiranju ili nije vodio knjige kako je bilo propisano računovodstvenim standardima ili da je namerno stanje prikazivano drugačijim nego što zaista jeste (putem precenjivanja zaliha, navođenja i nenaplativih potraživanja u imovinu preduzeća, itd.). Drugi korak plana za preduzeća u restrukturiranju bilo je pisanje **Zakona o budžetu za narednu 2014. godinu**, u kojoj Ministarstvo privrede nije tražilo subvencije za privredu (osim za one projekte koji su već bili ugovoreni), ali jeste kreiranje **Tranzicionog fonda** od 20 milijardi dinara, iz koga bi se isplatile zaostale zarade zaposlenima u preduzećima u restrukturiranju i povezoao radni staž. Međutim, usled političkih pritisaka od ovog plana se odustalo.

Političke nesuglasice između ministra privrede u rekonstruisanoj vladi Saše Radulovića i prvog potpredsednika Vlade Aleksandra Vučića, lidera najjače stranke vladajuće koalicije, eskalirale su krajem godine, a za povod je uzeto najavljeno donošenje novog Zakona o radu koji je trebalo da dovede do veće liberalizacije tržišta rada usled smanjenih prepreka u otpuštanju, produžavanju roka za rad na određeno vreme, itd. Veliki broj sindikata, među kojima i reprezentativni UGS Nezavisnost i SSSS su bili protiv tih izmena, što je dovelo do velikih protesta radnika članova sindikata u Beogradu tokom decembra 2013. sa zahtevom da se smeni ministar privrede, iako je sporni predlog zakona napisalo Ministarstvo rada. Politički pritisci su doveli do krize u vladajućoj koaliciji, te su svi reformski pokreti zaustavljeni, što se odnosilo i na preduzeća u restrukturiranju. Politička kriza je razrešena tek u januaru naredne godine raspisivanjem prevremenih parlamentarnih izbora.

## Literatura

1. Andrić, Č. (2010). *Socijalno-ekonomski savet Republike Srbije*. Beograd: Socijalno-ekonomski savet Republike Srbije, Swiss Labour Assistance.
2. B92 objavljuje novi Dačićev ekspoz (2013, 30. avgust). B92. Preuzeto sa [http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=08&dd=30&nav\\_category=11&nav\\_id=748120](http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=08&dd=30&nav_category=11&nav_id=748120)
3. Baza podataka Međunarodnog Monetarnog Fonda “World Economic Outlook April 2014”, <http://www.imf.org>
4. Baza podataka Narodne banke Srbije, <http://www.nbs.rs>
5. Baza podataka Republičkog zavoda za statistiku, <http://www.stat.gov.rs>
6. Casal Bértoa, F. (2015). *Database on WHO GOVERNS in Europe and beyond*, PSGo. Available at: [www.whogoverns.eu](http://www.whogoverns.eu)
7. *Dokument Programa dostojanstvenog rada za Republiku Srbiju 2013-2017. godine*. Preuzeto 23.07.2014. sa <http://www.minrzs.gov.rs/lat/dokumenti/rad/program-dostojanstvenog-rada>
8. Fiskalni savet (2012). *Predlog za usklađivanje metodologije obuhvata i merenja javnog duga Srbije*. Preuzeto 25.10.2014. sa [http://www.fiskalnisavet.rs/doc/analize-stavovi-predlozi/metodologija\\_javnog\\_duga.pdf](http://www.fiskalnisavet.rs/doc/analize-stavovi-predlozi/metodologija_javnog_duga.pdf)

9. Grupa autora (2003). *Prema stabilnosti i prosperitetu: socijalni dijalog u Srbiji i Bugarskoj: komparativna iskustva dve zemlje Jugoistočne Evrope*. Beograd: Evropski pokret u Srbiji; Sofija: Center for economic development; Novi Sad: Prometej.
10. Grupa autora (2013). *Procena uticaja politika u oblasti zapošljavanja*. Beograd: Fond za razvoj ekonomske nauke.
11. Grupa autora (2013). *Siva ekonomija u Srbiji – novi nalazi i preporuke za reforme*. Beograd: Fond za razvoj ekonomske nauke.
12. Grupa autora (2014). *Statistički godišnji bilten*. Beograd: Republički fond za penzijsko i invalidsko osiguranje.
13. Grupa autora (2014). *Statistički kalendar Republike Srbije 2014*. Beograd: Republički Zavod za statistiku.
14. Izabrana privremena uprava Beograda (2013, 18. novembar). *AlJazeera*. Preuzeto sa <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/izabrana-privremena-uprava-beograda>
15. Izmene Zakona o radu do kraja godine (2013, 14. maj). *Novi Magazin*. Preuzeto sa <http://www.novimagazin.rs/ekonomija/izmene-zakona-o-radu-do-kraja-godine>
16. Izmene Zakona o štrajku opasne po srpsku privredu (2013). *Dnevnik*. Preuzeto sa <http://www.dnevnik.rs/ekonomija/izmene-zakona-o-strajku-opasne-po-srpsku-privredu>

17. Izveštaj o radu za 2011. godinu Udruženja poslodavaca Srbije Poslodavac.

Preuzeto 22.01.2014. sa

<http://www.udruzenje-poslodavac.rs/Dokumenta/Udruzenje/IZVESTAJ-O-RADU-2011.pdf>

18. Izveštaj o sprovedenoj javnoj raspravi o Nacrtu zakona o štrajku. Preuzeto

19.10.2014. sa

[www.minrzs.gov.rs/files/doc/Izvestaj%20o%20javnoj%20raspravi.doc](http://www.minrzs.gov.rs/files/doc/Izvestaj%20o%20javnoj%20raspravi.doc)

19. Kosanović, R., Paunović, S. (2010). *Kolektivno pregovaranje*. Beograd:

Friedrich Ebert Stiftung.

20. Krivična prijava protiv Nebojše Atanackovića, predsedavajućeg

Socijalno-ekonomskog saveta Republike Srbije (2012, 12. decembar). *Medija*

*centar*. Preuzeto sa

[http://www.mc.rs/mc\\_press\\_centar/dogadjaji.4.html?eventId=8799](http://www.mc.rs/mc_press_centar/dogadjaji.4.html?eventId=8799)

21. *Kvartalni izveštaj stanja i strukture javnog duga na dan 31.12.2013.*

Preuzeto 10.07.2014. sa

<http://www.javnidug.gov.rs/upload/Kvartalni%20izvestaj%20stanja%20i%20strukture%20javnog%20duga/Kvartalni%20izvestaj%2020131231.xlsx>

22. Odluka o obrazovanju Saveta za bezbednost i zdravlje na radu, *Službeni*

*glasnik RS*, br. 40/05 i 71/07.

23. Pokrajinski socijalno-ekonomski savet (2013). Preuzeto 12.09.2014. sa

<http://www.pses.org.rs/aktuelno2013.htm>

24. Pokrajinski socijalno-ekonomski savet (26.12.2012.). Održane konstitutivna i druga redovna sednica Pokrajinskog socijalno-ekonomskog saveta. Preuzeto 12.08.2014. sa <http://www.pses.org.rs/aktuelno2012.htm>
25. Poslodavci prave konfederaciju (2012, 11. novembar). Press. Preuzeto sa <http://www.pressonline.rs/info/drustvo/251268/poslodavci-prave-konfederaciju.html>
26. Poslovnik o radu Socijalno-ekonomskog saveta Republike Srbije. Preuzeto 13.03.2012. sa <http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/poslovniksaveta.pdf>
27. Republička agencija za mirno rešavanje radnih sporova (2014). Informator o radu. Preuzeto 22.06.2014. sa <http://www.ramrrs.gov.rs/informator-lat.html>
28. Rešenje o razrešenju i imenovanju predsednika i članova Saveta za bezbednost i zdravlje na radu. Službeni glasnik RS, br. 22/13.
29. Saopštenje za medije Socijalno-ekonomskog saveta od 01.03.2013. Preuzeto 02.05.2014. sa <http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/saopstenja/saopstenje01032013.pdf>
30. Savez samostalnih sindikata Srbije. Štrajkovi i protesti u Srbiji 2013. Preuzeto 12.10.2014. sa <http://www.sindikat.rs/protesti.html#>
31. Sindikati tuže Ljajića (2012, 4. jun). Radio-televizija Srbije. Preuzeto sa <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Društvo/1115214/Sindikati+tuže+Ljajića+.html>

33. Smenjen Dragan Đilas (2013, 24. septembar). B92. Preuzeto sa [http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=09&dd=24&nav\\_category=11&nav\\_id=757431](http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=09&dd=24&nav_category=11&nav_id=757431)

34. Socijalno-ekonomski savet (2010). *Izveštaj o radu Socijalno-ekonomskog saveta u 2009. godini*. Preuzeto 15.01.2014. sa [http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj\\_o\\_radu\\_saveta\\_i\\_sekretarijata\\_09.pdf](http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj_o_radu_saveta_i_sekretarijata_09.pdf)

35. Socijalno-ekonomski savet (2011). *Izveštaj o radu Socijalno-ekonomskog saveta u 2010. godini*. Preuzeto 15.01.2014. sa [http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj\\_o\\_radu\\_saveta\\_i\\_sekretarijata\\_10.pdf](http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj_o_radu_saveta_i_sekretarijata_10.pdf)

36. Socijalno-ekonomski savet (2012). *Izveštaj o radu Socijalno-ekonomskog saveta u 2011. godini*. Preuzeto 15.01.2014. sa [http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj\\_o\\_radu\\_saveta\\_i\\_sekretarijata\\_11.pdf](http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj_o_radu_saveta_i_sekretarijata_11.pdf)

37. Socijalno-ekonomski savet (2014). *Izveštaj o radu Socijalno-ekonomskog saveta u 2013. godini*. Preuzeto 28.10.2014. sa [http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj\\_ses\\_rs\\_2013.pdf](http://www.socijalnoekonomskisavet.rs/doc/izvestaj_ses_rs_2013.pdf)

38. Srbija dobila rekonstruisanu vladu (2013, 02. septembar). B92. Preuzeto sa [http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=09&dd=02&nav\\_id=749158](http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=09&dd=02&nav_id=749158)



39. Stojanović, B. (2013). Koalicije i izbori 2012. godine u Srbiji. U: Jovanović, M.; Vučićević, D. (ur.). *Izbori u Srbiji 2012. godine: (ne)očekivana promena*. Beograd: Institut za političke studije.
40. Stojanović, B. (2014). Partijski predlozi javnih politika na izborima 2014. godine. U: Jovanović, M.; Vučićević, D. (ur.). *Izbori u Srbiji 2014. godine: Politička rokada*. Beograd: Institut za političke studije.
41. Stojanović, B.; Jović, N. (2014). Decentralizacija odlučivanja u gradu Beogradu – stavovi građana o učinkovitosti. *Politička revija*, 42(4), 97-116.
42. Strategija bezbednosti i zdravlja na radu u Republici Srbiji za period od 2013. do 2017. godine. *Službeni glasnik RS*, br. 100/13.
43. Tsebelis, G. (1995). Decision Making in Political Systems: Veto Players in Presidentialism, Parliamentarism, Multicameralism and Multipartyism. *British Journal of Political Science*, 25(3), 289-325.
44. Zakon o budžetu Republike Srbije za 2013. godinu. *Službeni glasnik RS*, br. 114/12 i 59/13.
45. Zakon o izmenama i dopunama Zakona o privrednim komorama. *Službeni glasnik RS*, br. 36/09.
46. Zakon o radu. *Službeni glasnik RS*, br. 24/05, 61/05, 54/09 i 32/13.
47. Zakon o regionalnom razvoju, *Službeni glasnik RS*, br. 51/09, 30/10.
48. Zakon o Socijalno-ekonomskom savetu. *Službeni glasnik RS*, br. 125/04.

**CIP – Katalogizacija u publikaciji**

Narodna biblioteka Srbije, Beograd

331.104(497.11)"2013"(0.034.2)

VUČENOVIĆ, Marko

Industrijski odnosi i uslovi rada u Republici Srbiji [Elektronski izvor] / Marko Vučenović, Mihailo Gajić, Boban Stojanović. - Elektronsko izd. - Beograd : Institut za industrijske odnose, 2015 (Beograd : Institut za industrijske odnose). - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) : tekst ; 12 cm

Sadrži bibliografiju.

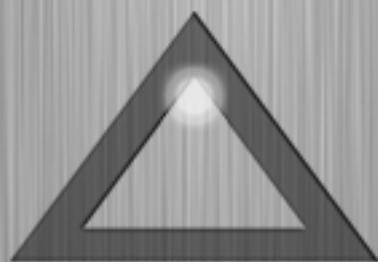
ISBN 978-86-80256-00-9

1. Gajić, Mihailo [autor] 2. Stojanović, Boban [autor]

a) Industrijski odnosi - Srbija - 2013 b) Radni odnosi - Srbija – 2013

COBISS.SR-ID 214184204





ISBN 978-86-80256-00-9